

ПРАВО И РЕД

СПРАВЕДЛИВОСТ В ПЕТ СТЬПКИ

MOVE.BG

Съдържание

Предговор	2
НЕЗАВИСИМ СЪД И СЪДЕБНА СИСТЕМА	4
Въведение	5
Исторически и съвременни паралели на независимостта на съдебната власт	6
Възнагражденията на магистратите като елемент от независимостта на съдебната власт	11
Въпроси без отговори	18
ДОБРО И ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ	22
Въведение	23
Електронно правосъдие	24
КАЧЕСТВЕН И ВИСОКО МОТИВИРАН ЧОВЕШКИ РЕСУРС В СЪДЕБНАТА ВЛАСТ	28
Въведение	29
Доверието в правосъдието се постига чрез компетентни и морално издигнати съдии	30
За човека и правото*	35
МОДЕРНА И ЕФЕКТИВНА НАКАЗАТЕЛНА ПОЛИТИКА	38
Въведение	39
За (не)ефективността на наказателното правораздаване	40
Безконтролност и безотчетност на актовете и действията на главния прокурор	50
Подобряване на условията в затворите и положението на лишените от свобода	55
ДОСТЪП ДО ПРАВО И ПРАВОСЪДИЕ	59
Въведение	60
Как да си гарантираме правосъдие винаги в наша полза?	61
За отговорността на гражданите	65
Заключение: Как правосъдната реформа промени Румъния?	69
Ресурси	72
Автори	74

ПРЕДГОВОР

Саша Безуханова

Този сборник е повече от обикновена книга или алманах за специализирана публика. Той събира на едно място позициите и възможните решения за ефективна промяна на много от хората, които работят активно, системно и поемайки реален личен риск, за да реформират правосъдието в България.

Представяме го пред вас, за да ви убедим в необходимостта да се ангажирате лично с осъществяването на тази промяна, защото вярваме, че правосъдна реформа, която носи устойчива справедливост в обществото, може да се осъществи само с активното участие и съгласието на гражданите. **Няма закон, който да помогне, без да сме разбрали и избрали доброто за себе си.**

26 години след началото на демократичния процес в България и 9 от европейското ни членство голяма част от обществото ни живее с чувство на безперспективност, а корупционни практики във всички сфери на обществения ни живот все по-осезаемо заместват правилата. Често проблемите се решават през медиуми и с частни договорки за сметка на обществения интерес. Чувството за несправедливост травмира тежко българското общество, лишавайки ни от усещането за сигурност и развитие.

Системното преживяване на несъответствието между това, което намираме за добро и правдиво, и това, което реално се случва в държавата ни, отблъсква и обезверява хората. Опасното примирение, че правда у нас няма, дава терен на „малката правда“, изражда отношенията помежду ни и деформира изборите, които сме принудени да правим. Липсата на усещане за справедливост в средата ни променя опасно ценностната ни система като общност – тарикатите стават авторитети и модел за подражание, а лесните пари, спечелени без непременно съобразяване с морална рамка, стават идеал. Да бъдеш от „добрите“ в тази среда не е капитал. Тази крива норма е фатална за нацията ни, тя обезсърчава инициативата, прокужда талантливите и храни комплекса, че българите не ставаме, че сме „втора ръка“. Тя е в основата на самопреживяването ни на нещастни хора.¹

Ефектите от тази нагласа са пагубни. Те имат своите проекции в липсата на икономическа инициатива, поставят рискове пред социалния мир, компрометират авторитета на България в международен план, отнемат личната перспектива за пълноценен живот в държавата ни.

Възстановяването на чувството за справедливост в обществото ни е ключов фактор за оцеляването ни като нация.

¹България е сред най-нещастните нации в света – на 123 място от 151 държави според Световния индекс на щастие от британския научен институт „Ню икьномик фаундейшън“, разработен по поръчка на ООН.

Необходима е пълноценната и почтена професионална работа на съдебната власт и нейните органи в полза на хората. Съдебната система, за съжаление, е тежко увредена и не ни доставя правдата, която ни е нужна. Трябва да пристъпим към лечението ѝ веднага, за да можем да започнем да решаваме всички други предизвикателства, пред които е изправено общественото ни развитие.

Отговорността за това да има правда в нашата държава не е само на политиците. Няма как да бъде и задача на външните ни партньори. Гаранти и отговорни за това да живеем по споделени честни правила сме всички ние, гражданите на България. Всички ние, които искаме да имаме перспективен живот тук, трябва да работим заедно за утвърждаване на справедливостта. Промяната може да бъде осъществена само с обединената ни обществена сила, активно участие и личен граждански ангажимент.

С тази мотивация в Move.BG (България може) през март 2015 г. стартирахме серия от инициативи в подкрепа на планираната правосъдна реформа. Озаглавихме програмата „Право и ред: справедливост в пет стъпки“. Името трябваше да обозначи предстоящото разглеждане на проблемите и потенциалите на правосъдната система през призмата на пет различни гледни точки: независимостта, управлението, човешките ресурси на съдебната система, ефективността на наказателната политика и достъпът до право за всеки човек. Но то показва и нещо друго – правосъдната реформа е бавен и еволюционен процес, който не може да се осъществи в рамките на една година, той е „поредица от последователни стъпки“ в правилната посока.

Измеренията на правдата и неправдата засягат всеки от нас ежедневно. Затова се постаряхме да „преведем“ идеите на правосъдната реформата, за да бъде разбрана от перспектива на ефектите и ползите за живота на всеки от нас. Води ни убеждението, че правосъдната реформа е възможна само с широко гражданско участие и подкрепа и предпоставка за това е тя да излезе от тясноекспертния дебат.

Обобщавайки едногодишната ни работа по програмата „Право и ред: справедливост в пет стъпки“, бих искала да ви запозная с извършеното дотук.

Разказахме пет истории – реални казуси, олицетворяващи проблемите, които са на дневен ред в правосъдието.

Организирахме пет дискусии с водещи експерти, магистрати, адвокати, представители на властта и граждани в търсене на решенията по поставените проблеми във всяка стъпка.

Създадохме общност – срещнахме много заинтересовани хора от всички сфери на дейност, които се борят за промяната в правосъдието, представихме ги пред нашата аудитория и дадохме трибуна на идеите и позициите им.

Публикувахме и популяризирахме анализирани казуси, интервюта, проблеми, решения, предложения и лица. Всъщност настоящият сборник обобщава именно това усилие.

Вярвам, че с работата ни по темата допринесохме широк кръг граждани извън професионалната общност да разберат проблемите в правосъдието ни. Както и повече хора да избират да участват в решаването им – заради личната ни перспектива тук, в България, и заради авторитета на държавата ни, който се проектира върху собствените ни авторитет и име. Приятно четене!

НЕЗАВИСИМ СЪД И СЪДЕБНА СИСТЕМА

ВЪВЕДЕНИЕ

„Защо е важна независимостта на съдебната власт?“. Простият отговор на този въпрос е: „За да сме сигурни, че всеки съдия, прокурор, следовател действа по съвест – според разбиранията си за добро и зло“. Т.е. „независимост“ означава магистратът да действа по вътрешно убеждение, а не под външно влияние на политици, подкупвачи бизнесмени или корумпираните им началници в системата.

Да, той може да е лош човек и да злоупотребява с правата си, за да се облагодетелства. Но може и да е добър – от тези, които са готови да жертват себе си, за да има правда. Именно те са героите, които трябва да се борят с корупцията и да хванат „лошите“, включително сред колегите си. И именно гаранциите за независимост са тези правила и мерки, които ги пазят от всеки, който се опита да ги спре. **Всъщност голямата драма на българската правосъдна система е, че винаги някой и нещо пречи на „добрите“ да си вършат работата.** „Лошите“ са много по-малко, но системата им позволява да виреят и процъфтяват.

Тази симплифицирана представа обаче не бива да ни пречи да видим и едно важно разграничение. Съдебната власт се състои основно от прокуратура и от съд, които трябва да се третират различно. Съдът е арбитър, който трябва да бъде абсолютно независим и безпристрастен. Прокуратурата в своята цялост, като институция, е страна в наказателния процес – тя представлява държавата и държавния интерес. Тя осъществява наказателната политика (повече в 4-та част от сборника) и за това трябва да е отчетна пред обществото под някаква форма. Отделният прокурор обаче трябва да има повече гаранции за своята независимост от началниците си, за да сме сигурни, че ще действа по съвест, без да може да се налагат чадъри на централно ниво.

ИСТОРИЧЕСКИ И СЪВРЕМЕННИ ПАРАЛЕЛИ НА НЕЗАВИСИМОСТТА НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

Васил Александров и Веселин Георгиев

1. НЯКОЛКО УВОДНИ ДУМИ

Темата за независимостта на съдебната власт е колкото актуална, толкова и разтеглива, защото трудно могат да се изведат всички възможни проявни форми на нейната независимост, съответно – форми на натиск и засягане на независимостта от страна на законодателната власт, изпълнителната власт, обществото или частни интереси. Понякога тези форми са по-осезаеми и по-грубовати, докато друг път са по-рафинирани и някак ефирни. И в двата случая обаче, когато независимостта на съдебната власт е засегната, остават следи. Тези следи са „плодовете, по които ще (зи) познае(те)-м“ (Мат. 7:16) дали е налице правова гържава и може ли да се очаква, че съдебните актове ще са постановени в съответствие със закона и вътрешното убеждение на съда, което да доведе до справедлив резултат.

В следващите редове схематично са представени някои основни исторически и съвременни паралели на проблема.

2. ИСТОРИЧЕСКИ КОРЕНИ И ОСНОВАНИЯ

Концепцията и идеята за независимостта на съдията, макар и утвърдена окончателно през 20. в., има свои исторически аналози и наченки още от древността като израз на неизменна социална нужда за свобода, която според Александър Хамилтън е „невъзможна без отделянето на властта на съдията от тази на законодателя и правителството“. Още в своята „Политика“ Аристотел предлага разделянето на отделните гържавни функции в смесено, хибридно правителство, чрез обособяване на отделни правомощия в управлението. По-късното възникване и развитие на идеята за независимостта на съда се свързва не толкова с разделението на властите като структурен модел на управление при демокрацията, колкото с възприемането и налагането на принципа на върховенство на правото, който се възприема, за да ограничи произвола на абсолютния едноличен владетел чрез подчиняването му на правила – закони, които се приемат също от друг независим орган – легислатурата (парламентарното представителство). Върховенството на закона полага основата на съвременната гържава, осигуряваща ред и свободен обмен, регулирани единствено от правото и закона. Особено изразителен пример за зараждането, развитието и утвърждаването на идеята за независимостта на съдията и върховенството на закона се наблюдава в Англия и САЩ. През 1689 г. Вилхелм Орански подписва „Декларация за правата“, с който акт парламентът в Англия се утвърждава като основен законодателен орган, т.е. ограничава се значително кралската институция при

приемане на законите за сметка на парламентарното представителство. В непосредствена връзка с този документ е приетият през 1701 г. Закон за престолонаследието, с който се отнема правомощието на краля произволно да сменя и освобождава съдиите и се обезпечава тяхната независимост, което по-късно се превръща в принцип на всяка конституционна държава. Този принцип се разпространява в международен план в националните законодателства и на други държави; например Англия служи като модел на разделение на властите в доктрината на Монтескьо, а бащите на американската Конституция изрично в член III (основа на американската независимост на съдебната власт) са посочили, че съдиите заемат длъжността си, докато поведението им остава безупречно и получават в установени срокове възнаграждението си, което не може да бъде намалявано. Обосновката на нуждата на обществото от независим съд е обобщена най-сполучливо от президента на САЩ Удроу Уилсън: „Управлението на държавата е борба и за добри закони, наистина, но и за интелигентни, независими и безпристрастни съдилища“.

Логичен завършек на идеята за независимост на съда като задължение на държавата и като принцип в съдебното производство е чл. 6 на КЗПЧОС, с който държавите от Съвета на Европа са длъжни да осигурят на всички независим и безпристрастен съд като най-важна съставка при функциониране на гражданското общество.

2.1. КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА НЕЗАВИСИМОСТТА НА СЪДА И ЗАЩО Е ЕДИН ОТ НАЙ-ВАЖНИТЕ ФУНДАМЕНТИ НА ОБЩЕСТВОТО, ОТ ЗНАЧЕНИЕ ЗА ВСЕКИ ОТДЕЛЕН ГРАЖДАНИН

Независимостта на съдията не е възприемана правилно и точно както в обществата с установени демократични традиции в разделието на властите, така и при тези в преход като българското. Под независимост често публиката схваща привилегия, автономност, даден на съдията особен инструмент, „щит“ на една от властите (съдебната), насочен срещу другите две (законодателната и съдебната). Подобно разбиране и обяснение на независимостта на съдията е погрешно. Съдиите трябва да са независими и безпристрастни, за да изпълняват задължението си към обществото и всеки отделен гражданин – безпристрастно и справедливо да приложат закона в случай на конфликт и спор. Тоест независимостта на съда не е привилегия, а гаранция за правата на всеки гражданин, тъй като чрез решенията си, основани на съдийската независимост, съдилищата осигуряват и крепят доверието, възложено им от обществото, законът да бъде приложен безпристрастно, честно и без натиск от публична или частна институция, или интерес. Следователно независимостта е изискване към дейността на съда и същностен белег на съдебните актове, съдията дължи независимост, но и обществото трябва да се въздържа от всякакви похвати, с които би нарушило сърцевината на съдийската дейност – безпристрастността и независимостта.

2.2. ЗАЩО Е ВАЖНА НЕЗАВИСИМОСТТА НА СЪДИЯТА?

Без независим съд е невъзможно върховенство на закона Действително всеки (гражданин, вкл. публичните институции) следва да съобразява поведението си с писаните правила – закона, т.е. всеки е адресат и задължен на правните норми. Нормалното

развитие на отношенията съобразно закона е иманентна част от функционирането на обществото. Но единствено съдията е натоварен с отговорността да приложи и тълкува закона в случай на разногласие, конфликт или престъпление. Целта на тази съдийска дейтелност е установяване на мир и съгласие и справедливост между спорещите, разкаяние. Пристрастният и подчинен на външни обстоятелства съдебен акт би бил източник на по-дълбоки конфликти, недоверие и социален разпад. Обратното – справедливият и независим акт на съда примирява и успокоява интересите на участниците в спора, „защото създаването на право е винаги прилагане на право“ – Келзен. По този начин чрез независимостта на съда се гарантира очакваното и нужно на гражданите върховенство на закона.

Другото важно и стойностното при съдийската независимост е това, което тя осигурява на обществото – доверието, защото в последното се корени правосъдието. То е свързано с прилагане на закона и осигуряване на правен ред, с който – според немския юрист Келзен, се идентифицира самата държава. Затова от изключително значение е всеки съдия да е в състояние да реши делото и спорът единствено въз основа на представени в съда от страните доказателства в съответствие със закона. Само фактите, изнесени пред съда от страните, трябва да са в основата на решението на съдията. Това е убедителна гаранция, че делото е решено без външно влияние – явно или скрито. Само чрез осигурената им независимост съдиите могат да изпълняват своята конституционна отговорност за осигуряване на справедлив и безпристрастен процес между гражданин и гражданин, респ. юридически лица, или между гражданите и държавата. За изпълнение на тази задача отделните съдии и съдебната система като цяло трябва да са безпристрастни и независими от външен натиск. При осъществяване на своите съдебни функции те трябва да са свободни от всякакъв вид неправомерни влияния. Такова влияние може да дойде от произволен брой източници. То би могло да възникне от неправомерен натиск от страна на изпълнителната или законодателната власт, от отделните страни по делото, конкретните групи за натиск, медиите, личен интерес или други съдии, по-специално – по-висши съдии.

3. Някои съвременни паралели на проблема

Преди да бъдат направени каквито и да било паралели, следва да се изясни, че независимостта има две измерения. Едното е т.нар. индивидуална независимост или още същностна независимост, а другото е т.нар. институционална независимост. С оглед обема на настоящото изложение не може да се направи отделен преглед на всички проблеми, свързани с тези два аспекта, но лайтмотивът е, че при осъществяване на правосъдната си власт съдията – в същностен и институционален аспект, не трябва да бъде воден от нищо друго, освен от закона и вътрешното си убеждение.

3.1. Независимостта съществува във връзка с обществото като цяло и по отношение на конкретните страни на всеки спор, по който съдът трябва да вземе решение. Съдебната власт е един от трите основни и равнопоставени стълба в модерната де-

мократична гържава. Тя има важна роля и функции по отношение на другите два стълба на властта. Като гарантира, че може да се търси отговорност за действията им както от правителството и съпътстващата го администрация (т.е. от изпълнителната власт) така и от законодателната власт. Тази гаранция се провежда чрез надлежно прилагане на закона – неговото съответствие с Конституцията и/или с правото на Европейския съюз. За да изпълни своята роля в тези аспекти, съдебната власт трябва да бъде независима от тези органи, което включва свобода от неуместни връзки с влияние от страна на тези органи. По този начин независимостта служи като гаранция за непристрастност. Същата има последици във всеки аспект от професионалното развитие на съдията: от обучението до назначаването, правораздаването, повишаването и дисциплинарната отговорност.

3.2. Ако предходното изглежда някак абстрактно, то следва се вземе предвид, че Европейският съд разглежда независимостта на съдебната власт както от гледна точка на субективната (личната) независимост на съдията, така и на обективната страна – институционалната независимост на съдебната власт. По този начин Европейският съд е поставил редица критерии за оценка на независимостта на съдилищата. Тези критерии са общоприети стандарти на независимостта на съдебната власт за целите на съответствието с изискванията на правото на справедлив съдебен процес. В решението по делото *Campbell and Fell v. the United Kingdom* Европейският съд обобщава трите основни критерия за независимост: а. начин на назначаване и продължителност на мандата на членовете; б. гаранции срещу външен натиск и с. външен вид на независимостта.

3.3. Независимостта на съда не трябва да се нарушава и от суверена, който е оригинален източник на неделимата гържавна власт, част от която е и съдебната. Недопустимо е суверенът да се намесва в правораздавателната дейност под каквато и да било форма – коментари, „улични или медийни“ присъди и решения – граничещи с желание за линч, групи за натиск – вкл. гражданско неподчинение. В този смисъл Европейският съд отбелязва, че независимостта (бихме добавили и добросъвестността) на всеки член на съда (т.е. на отделния съдия) следва да се предполага, освен ако няма доказателства за обратното. Нещо повече, по делото *Ringeisen v. Austria* Европейският съд е постановил, че в смесените съдебни състави, в които участва професионален съдия, действащ като председател на състава, и граждани, са ясна гаранция за независимостта и непристрастността на съда. Като изрично се застъпва тезата, че начинът на избор и професионалната ориентация не може да се възприеме като обстоятелство в противен смисъл. Тук е необходимо да се отбележи и едно логическо противоречие, в което изпада тезата на онези, които смятат, че съдът трябва да е обществено угоден – „корупцията не е само пари в плик“². В този смисъл обществено угодният съд е не по-малко опасен от корумпирания, тъй като в широк смисъл обществената угодност и раболепие са вид корупция; ето защо магистратът трябва да може да взема и непопулярни решения, за

които говори чрез мотивите си³.

3.4. С оглед на казаното в преходната точка следва да се уточни, че съдията е обществено ангажирана фигура. В съответствие с Всеобщата декларация за правата на човека представителите на съдебната власт като всички други граждани имат право на свобода на изразяване, сдружаване и събиране. Въпреки това съдиите трябва да се въздържат от изразяване на публична критика или одобрение от правителството или от коментар на спорните политически въпроси, за да се избегне впечатлението за зависимост от всякакво естество. В общества, в които се правят радикални промени (каквото е нашето), сериозно напрежение понякога възниква между съдебната и изпълнителната или законодателната власт. При тези обстоятелства съдиите често имат трудната роля, за да правоприложат съобразно закона, доказателства и вътрешното си убеждение, което изисква у магистрата да има формирани висши нравствени и професионални качества. От една страна, те трябва да разбират и отдават дължимото значение на целите и политиките на променящото се общество, когато тълкуват и прилагат законодателството или преразглеждат административни актове. От друга страна, те трябва да спазват основните човешки права на лица и групи, които са заложени в Конституцията, законите и международните актове, които отразяват трайни ценности на обществото. Както и в други ситуации, справедливостта изисква съдиите да се произнасят безпристрастно по спорните права и интереси и да прилагат закона според своето разбиране на значението му. За да бъде постигнато това, една от най-съществените гаранции е обществената ангажираност на магистрата.

4. ВМЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

И днес над зала № 15 в Съдебната палата в гр. София тъжно седи един нагпис от Дигестите (D. 1.1.10 pr. – 1.), в който пасаж римският юрист Домиций Улпиан пише: „Правораздаването е постоянна и трайна воля да се въздава всекиму своето. Предписанията на правото са три: живеи честно, не вреди другиму, въздавай всекиму своето“. Разбирането на това на пръв поглед абстрактно правило, впитано в себе си морални и правни императиви, е всъщност ключът към разбиране на независимостта на съда – днес, около 1800 години след като знаменитият римски юрист формира тези две изречения, този императив е двупосочен. От една страна, е отправен към магистрата, формирайки трите основни начала, които са предпоставка за справедливо правораздаване. Те имат нравствено-етичен, но и строго юридически характер; тази им биполярност се определя от характера на правораздавателната дейност, която е строго юридическа, но с дълбоко морално съдържание – с висок нравствено-етичен заряд. От друга страна, тези предписания са отправени към обществото, но не само за да съобрази всеки собствено-то си поведение с тях, което следва да е правомерно, но и с оглед поведението спрямо магистратите. В този смисъл, ако и двете страни в съдебния процес живеят честно и не вредят другиму, то и магистратът ще въздаде всекиму своето, тъй щото ще е независим и безпристрастен.

ВЪЗНАГРАЖДЕНИЯТА НА МАГИСТРАТИТЕ КАТО ЕЛЕМЕНТ ОТ НЕЗАВИСИМОСТТА НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

Иван Георгиев*

**ГАРАНЦИЯТА ЗА ДОБРИЯ ИЗБОРЪ НА ПОДГОТВЕНИ И СПОСОБНИ МАГИСТРАТИ СЕ КРИЕ В ДВЪ УСЛОВИЯ:
НЕСМЪНЯЕМОСТЪ И МАТЕРИАЛНА ОБЕЗПЕЧЕНОСТЪ.²**

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Възнагражденията на магистратите, както и на служителите в съдебната система винаги са били обект на разнопосочни коментари. От една страна, самите съдии и прокурори, заемайки отговорна длъжност и натоварени с публичната дейност по правораздаване, следва да бъдат и обезпечени на съответното ниво. От друга страна, общественият контрол върху правосъдната дейност изисква постигането на определени резултати, липсата на които намира отражение и върху възнаграждението за нивото на извършена работа.

Разглежданият тук проблем стана още по-актуален в резултат на две решения на Висшия съдебен съвет (ВСС), които дават отражение върху заплатите на магистратите.

Първият акт е Решение на ВСС по протокол № 43 от 18.11.2010 г., с което се приема за сведение Заповед № 050-05-169 от 09.11.2010 г. на Председателя на Народното събрание за определяне размера на възнагражденията на народните представители и приравнени на тях възнаграждения, считано от 01.10.2010 г., и се констатира, че съгласно данните на Националния статистически институт за размера на средномесечната работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение най-ниското основно месечно възнаграждение за съдийска, прокурорска и следователска длъжност, определено с Таблица № 1 от 01.04.2010 г., е по-малко от законоустановеното. С този си акт ВСС наложи своеобразен мораториум върху актуализирането на магистратските възнаграждения, като отказа да увеличи размера на заплатите.

Вторият акт е Решение на ВСС по протокол № 9 от 26.02.2015 г. Тук по-скоро става въпрос за липса на решение, тъй като ВСС, с мотива, че не са налице парични средства, отново отказва да вземе решение за актуализиране размера на възнагражденията на съдии, прокурори и следователи.

По какъв начин следва да бъдат уредени възнагражденията и социалните плащания на магистратите и работещите в съдебната система? Представлява ли материалната обезпеченост елемент от независимостта на съдебната власт? На тези интересни, но и важни въпроси е посветено настоящото кратко изследване.

*Докторант по гражданско и семейно право в Института за гържавата и правото към Българската академия на науките; съдия в Софийския районен съд.

²Вж. Тимошенко, Хр. [Съдийски заплати]. – Юридическа мисъл, 1919, № 3, с. 46.

2. НЕЗАВИСИМОСТ НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

Същността на принципа за независимост на съдебната власт произтича от разделение на властите – чл. 8 от Конституцията на Република България¹ (КРБ). Същността на този принцип най-общо се разглежда като осъществяване на правомощията на органите на съдебната власт съобразно действащото законодателство и в условията на ненамеса от страна на законодателната и изпълнителната власт. От своя страна, независимостта може да се раздели на два основни вида: институционална и лична.

Институционалната независимост е свързана с автономност при вземането на решения, които касаят съдебната власт – от независим орган, върху който влияние не би следвало да оказват представители на другите две власти – законодателна и изпълнителна. Прогласяването в чл. 8 КРБ на принципа за разделение на властите изисква институционното изграждане и съществуване на органите на всяка от трите власти. За да осъществяват дейността си, на тези органи трябва да се осигурят подходящи условия, при създаване на които трябва да се държи сметка за самостоятелността и значимостта им³.

Личната независимост пък е свързана с гарантираната възможност всеки съдия да решава възложеното му дело въз основа на закона, доказателствата и вътрешното си убеждение. При осъществяване на своите функции съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите се подчиняват само на закона. Така се гарантира независимостта на физическите лица, участващи в правораздаването, когато осъществяват своите функции³.

Държавата има три основни сфери на проявление, възложени на три основни системи от органи, относително независими един от друг, които функционират в определена взаимна връзка. Те взаимодействат помежду си и са проява на единната държавна власт и суверенитет. Разделението на властите не трябва да води до изолация, а до сътрудничество и взаимодействие между тях. Трите власти са равностойни, независими и се възпират една друга, но също си взаимодействат⁴.

Конституционното установяване на независимостта намира проявление както за участващите в правораздаването лица (магистрати), така и за цялата система, в която са тези лица, т.е. на съдебната власт. „На първо място това следва от основополагащата конституционна разпоредба на чл. 8 от Конституцията, прогласила принципа на разделение на властите. Член 117 КРБ не само прогласява независимостта на съдебната власт, но в третата си алинея гарантира и финансовата самостоятелност на тази власт като основа на нейната независимост.“⁵

3. САМОСТОЯТЕЛЕН БЮДЖЕТ НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

Разпоредбата на чл. 117, ал. 3 КРБ предвижда изрично обособяването на самостоятелен бюджет на съдебната власт като условие за нейната независимост и нормално функциониране. Какво означава тази самостоятелност на бюджета? Отговорът на този въпрос може да бъде проследен при краткия преглед на практиката на Конституционния

¹Обн. ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г. с последващи изменения и допълнения.

²Вж. Реш. № 11 по конст. г. № 18/2002 г. на КС.

³Вж. в този смисъл Реш. № 6 по конст. г. № 4/1993 г. на КС, Реш. № 3 по конст. г. № 1/1998 г. на КС, Реш. № 11 по конст. г. № 10/1998 г. на КС, Реш. № 1 по конст. г. № 34/1998 г. на КС.

съд.

„С оглед изпълнение на конституционно закрепените функции и гарантиране независимостта на органите на съдебната власт при осъществяване на защитата на правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата самостоятелният бюджет на съдебната власт по необходимост следва да е съобразен с потребностите на нейните органи. Това налага осигуряването на достатъчно средства за нормалната им дейност в рамките на цялата бюджетна година. Конституционната повеля за самостоятелност на бюджета на съдебната власт няма да бъде изпълнена както в случаите, когато не са осигурени никакви средства за функциониране на установените в КРБ органи на съдебната власт, така и когато поради недостатъчност на предвидените средства тези органи може и да не функционират пълноценно през част от бюджетната година. За тази част от годината могат да липсват необходимите средства, а това води до невъзможност за осъществяване на дейността им. Конституционно недопустимо е установените от основния закон държавни органи да функционират само дотолкова, доколкото са осигурени средства чрез Закона за държавния бюджет. [...] Дейността на държавните органи, свързана с осъществяване на възложените им с Конституцията функции, следва да се осъществява постоянно и в пълен обем през цялата година. Това е конституционно изискване и неизпълнението му поради недостатъчност на финансови средства е нарушение на основния закон.“⁶

„[О]рганите на съдебната власт не осигуряват своята дейност като се самоиздържат, а това става чрез заделяне на определен обществен финансов ресурс. Нещо повече, съдебната власт не определя едностранно и в зависимост от своите потребности държавните такси, които се въвеждат със закон от Народното събрание. В същото време размерът на тези такси се определя от изпълнителната власт в лицето на Министерски съвет. Съдебната власт поначало не е и пряко ангажирана със събирането на голяма част от собствените си приходи, което попада в компетентността на Националната агенция по приходите.“⁷

Поставянето на изпълнението на бюджета на съдебната власт в зависимост от събираемостта на приходите от дейността на нейните органи противоречи на редица решения на Конституционния съд, които се основават на разбирането, че държавният бюджет трябва да осигурява средствата за функционирането на установените в КРБ държавни институции. Всеки закон за годишен държавен бюджет на страната, в който липсват средства за отделни конституционно установени държавни институции, може да бъде обявен за противоконституционен, тъй като парализира дейността на тези институции⁸. Самостоятелността на бюджета на съдебната власт се гарантира практически чрез осигуряване на достатъчно средства за нормалното функциониране на всеки съдебен орган⁹.

⁶Така и Реш. № 6 по конст. г. № 4/1993 г. на КС, Реш. № 1 по конст. г. № 34/1998 г. на КС, Реш. № 15 по конст. г. № 11/1999 г. на КС.

⁷Вж. Реш. № 11 по конст. г. № 18/2002 г. на КС.

⁸Вж. Реш. № 4 по конст. г. № 3/2015 г. на КС. В същия смисъл е и Реш. № 4 по конст. г. № 2/2003 г. на КС.

⁹Вж. Реш. № 4 по конст. г. № 3/2015 г. на КС.

¹⁰Вж. Реш. № 17 по конст. г. № 13/1995 г. на КС, както и Реш. № 16 по конст. г. № 6/2001 г. на КС, Реш. № 4/2003 г. по конст. г. № 2/2003 г. на КС.

„Бюджетът на Република България трябва да осигурява средства за функциониране на установените в Конституцията държавни институции, в това число и на органите на съдебната власт, като се отчита принципът на разделение на властите и техните конституционни правомощия. Съдебната власт е на бюджетна издръжка и източниците на средства, които са необходими за балансиране на гласуваните от Народното събрание годишни разходи, се набират чрез приходната част на републиканския бюджет. Ето защо, когато поради неизпълнението на приходите от дейността на органите на съдебната власт не може да бъде постигнат бюджетен баланс, законодателната власт в лицето на Народното събрание е длъжна да осигури възможност за компенсиране на появилия се недостиг от наличностите по сметки от предходни години или с пряка допълнителна субсидия от държавния бюджет. Народното събрание при наличието на средства е длъжно да създаде предпоставките за изпълнението на гласувания бюджет на съдебната власт, включително и чрез компенсиране на неизпълнението на собствените приходи със субсидия от централния бюджет.“¹¹ Попълването на недостига следва да дойде от републиканския бюджет и всяко законово разрешение в този смисъл е оправдано¹². Нещо повече, правилен е законодателният подход за компенсиране както на излишъка, така и на недостига при изпълнението на приходите на съдебната власт за сметка на държавния бюджет¹³.

4. НИВО НА ЗАКОНОДАТЕЛНА УРЕДБА

В сравнителноправен аспект възнагражденията на магистратите са предмет на уредба в конституциите на съответните държави или пък на законово ниво.

Пример за уредба от най-висок нормативен ранг е текстът на чл. 3, § 1 от Конституцията на Съединените американски щати, където е предвидено, че „[с]ъдебната власт в Съединените щати принадлежи на Върховния съд и на такива низши съдилища, каквито могат понякога да се учредяват от Конгреса. Съдиите както на Върховния съд, така и на низшите съдилища заемат длъжността си, докато поведението им е безупречно, и получават в установени срокове възнаграждение за службата си, което не може да бъде намалено, докато те заемат длъжността си“.

У нас въпросът за възнагражденията на съдиите, прокурорите и следователите е уреден в Закона за съдебната власт¹⁴ (ЗСВ), като този подход следва от давна установената у нас законодателна традиция, въведена със Закона за заплатите на длъжностните лица по съдебното ведомство¹⁵ от 1912 г. Съгласно текста на разпоредбата на чл. 218, ал. 2 ЗСВ „[о]сновното месечно възнаграждение за най-ниската съдийска, прокурорска и следователска длъжност се определя в размер на удвоената средномесечна заплата на заетите лица в бюджетната сфера съгласно данните на Националния статистически институт“. От друга страна, задължението за определяне възнагражденията на съдиите, прокурорите и следователите е възложено на ВСС – чл. 30, ал. 1, т. 8 ЗСВ.

¹¹ Вж. Реш. № 17 по конст. г. № 13/1995 г. на КС.

¹² Вж. Реш. № 4 по конст. г. № 2/2003 г. на КС.

¹³ Вж. Реш. № 4 по конст. г. № 3/2015 г. на КС.

¹⁴ Вж. Реш. № 15 по конст. г. № 9/1997 г. на КС.

¹⁵ Вж. Реш. № 16 по конст. г. № 6/2001 г. на КС.

5. ИЗИСКВАНИЯ КЪМ МАГИСТРАТИТЕ ЗА ЗАЕМАНЕ НА ДЛЪЖНОСТТА

За съдия, прокурор и следовател може да се назначи лице, което има само българско гражданство и:

1. има висше образование по специалността „Право“;
2. е преминало стажа, определен в този закон, и е придобило юридическа правоспособност;
3. притежава необходимите нравствени и професионални качества, съответстващи на Кодекса за етично поведение на българските магистрати¹⁶ (КЕПБМ);
4. не е осъждано на лишаване от свобода за умишлено престъпление, независимо от реабилитацията;
5. не е дисциплинарно освободено от длъжност избран член на Висшия съдебен съвет за накърняване престижа на съдебната власт;
6. не страда от психическо заболяване.

Видно от законовата уредба, съдържаща се основно в текста на чл. 162 ЗСВ, изискванията към магистратите за заемане на тази длъжност са доста високи, което, разбира се, предвид характера на извършваната от тях дейност, е напълно оправдано. Към първоначалното ниво на образование, което у нас може да бъде завършено единствено след 5-годишен курс на обучение в степен „магистър“, съдиите, прокурорите и следователите имат задължението да поддържат и повишават квалификацията си и по време на изпълнение на службата си. При първоначално назначаване на длъжност в органите на съдебната власт през първата година след встъпването си в длъжност съдиите, прокурорите и следователите преминават задължителен курс за повишаване на квалификацията – чл. 259 ЗСВ.

6. ОГРАНИЧЕНИЯ В РАБОТАТА НА МАГИСТРАТИТЕ

Работещите в органите на съдебната власт, и специално в съдилищата, се делят на две основни групи: съдии и служители – вж. например чл. 86, ал. 2 ЗСВ. Това разделение, макар и на пръв поглед чисто терминологично, показва, че съдиите и служителите имат различен трудовоправен статут, което намира проявление и в различния обем на неспецифичните им права и задължения¹⁷.

Правоотношението на съдиите и работещите в съдебната система винаги е било по-особено и правилата за трудовите правоотношения или правоотношенията на държавните служители не следва да се прилагат направо за всички случаи¹⁸.

Предвид характера на извършваната работа и с оглед на завишените изисквания за отчетност, обективност и безпристрастност, съдиите са ограничени при осъществяването на допълнителни дейности (дейности извън типично правораздавателната). Съдия, прокурор и следовател, докато заема длъжността си, не може да получава възнаграждение за извършване на дейност по договор или по друго правоотношение с държавна, общинска или обществена организация, търговско дружество, кооперация, юридическо лице с нестопанска цел, физическо лице или едноличен търговец с изключение на научна и преподавателска дейност, за участие в Централната избирателна комисия и в

¹⁶Обн. ДВ, бр. 64 от 7.08.2007 г. с последващи изменения и допълнения.

¹⁷Обн. ДВ, бр. 81 от 12.04.1912 г.

¹⁸Приет с Решение на ВСС по Протокол № 21 от 20 май 2009 г.

избирателни комисии при произвеждане на избори за народни представители, членове на Европейския парламент от Република България, президент и вицепрезидент на републиката и местни избори, за участие в изработването на проекти на нормативни актове, които са възложени от Народното събрание или от органите на изпълнителната власт, както и за упражняване на авторски права и за участие в международни проекти, включително финансирани от Европейския съюз – чл. 195, ал. 1, т. 4 ЗСВ. Извън тези дейности съдията не може да „упражнява свободна професия или друга платена професионална дейност” – чл. 195, ал. 1, т. 5 ЗСВ.

7. ИЗВОДИ

Видно от всичко изложено до момента, материалната обезпеченост на магистратите намира отражение както при институционалната, така и при личната независимост.

На съдиите, прокурорите и следователите е възложена отговорната задача по осъществяване на обективно и безпристрастно правосъдие. Тази задача може да бъде изпълнявана единствено от лица, които усещат независимостта при вземането на решения, включително и от гледна точка на материалното възнаграждаване за осъществяваната от тях дейност. Нивото на заплащане има значение и от гледна точка на ограничаване възможността за оказване на външно влияние и неправомерен натиск както от страните по спора, така и от представители на някои от останалите две власти – изпълнителната и законодателната. Неудачен е и използваният у нас подход на законово ниво да бъде уредена заплатата единствено на най-низшите магистратски длъжности – тези на младши съдията и на младши прокурора. С оглед огромното значение за независимостта при упражняване на професията, размерът на възнагражденията за всички магистратски длъжности следва да е уреден в закона, а не да зависи от решението на ВСС.

Поради тази причина законната уредба на магистратските възнаграждения следва да бъде на най-високо ниво, където размерът на заплатите и обезщетенията да бъде изчерпателно уреден. Такъв тип законодателно разрешение би дало минимална възможност за упражняването на дискреционна власт от който и да било административен орган, включително и от ВСС. Изменението на размера на възнагражденията трябва да настъпва *ex lege*, а не да бъде опосредено от решението на един или друг орган. В съдебната практика последователно се прокарва разбирането, че на ВСС е вменено задължение за действие, което в условията на обвързана компетентност (без възможност за преценка) следвало да бъде осъществено¹⁹. Независимо от това, практиката показва, че това задължение не се изпълнява. Нещо повече, мотивите, с които се отказва прилагането на закона, са липсата на парични средства в бюджета, което осигуряване пък не зависи по никакъв начин от съдебната власт.

От друга страна, критерият за изменение на магистратските заплати следва да бъде максимално обективен – изискване, на което нашият закон към момента не отгова-

¹⁹Разграничение между отделните категории лица, работещи в съдебната система, прави и Мингов, Ем. Още за характера на правоотношенията в съдебната власт. – В: Юбилеен сборник, посветен на 80-годишнината на проф. д.ю.н. Васил Мръчков. С.: Труд и право, 2014, с. 181-182.

ря. Размерът на възнагражденията на заетите лица в бюджетната сфера в много случаи зависи от чисто конюнктурни обстоятелства. Поради тази причина като обективен критерий може да бъде заложено нивото на инфлация в страната или друг показател, почиващ на широка база обективни данни.

Размерът на възнагражденията освен това не може единствено да расте. Обективността на икономическото състояние на държавата налага да бъде предвидена възможност за намаляване размера на магистратските заплати, когато настъпи някаква обективна промяна и получаването на вече достигнатото ниво на възнаграждение няма да е оправдано.

При определяне размера на заплатите и обезщетенията на съдиите, прокурорите и следователите следва да се имат предвид и задълженията, които следват за тях не пряко във връзка с правораздаването. Магистратите са силно ограничени от гледна точка на упражняването на каквито и да било платени длъжности, без значение дали същите се заемат по трудово или служебно правоотношение. Поради тази причина на заплатата следва да се гледа като на единствен или поне като на основен източник за издръжката на конкретния съдия, прокурор или следовател.

Допълнителен аргумент в подкрепа на становището за нуждата от адекватен размер на възнагражденията произтича и от изискванията за непрекъснато повишаване на квалификацията, както и за спазване на етично поведение. Получаваното от магистратите възнаграждение следва да е достатъчно високо, за да им позволи спокойно да посещават курсове, да закупуват специализирана литература, както и да предприемат необходимите мерки за поддържане и повишаване на своите познания, умения и лични качества за правилното изпълнение на правомощията си – чл. 6.2 КЕПБМ.

8. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият материал има за цел да постави на обсъждане важен проблем, който намира разнопосочно разрешение. Надявам се застъпените тук аргументи и изводи да допринесат за задълбочаване на дискусиата за възнагражденията на магистратите като елемент от независимостта на съдебната власт.

ВЪПРОСИ БЕЗ ОТГОВОРИ...

Росен Босев

ПРОКУРАТУРАТА АКТИВНО СЕ ПРОТИВОПОСТАВЯ НА ВСЯКАКВИ ИСКАНИЯ ЗА ПУБЛИЧНОСТ И ОТЧЕТНОСТ.

ЗА ОТЧЕТНОСТТА НА ПРОКУРАТУРАТА

През март 2013, само два месеца след като бе встъпил в длъжност, главният прокурор Сотир Цацаров организира неформална среща със съдебните репортери. Идеята беше всеки от тях да разкаже вижданията си за това как работата на държавното обвинение с медиите може да стане по-добра. Две седмици след тази среща Софийска градска прокуратура (СГП) призова за обяснение журналиста от mediapool Борис Митов. Поводът беше неговата публикация, в която той разкриваше данни за нарушения при разрешаването на специални разузнавателни средства от времето когато Цацаров е бил ръководител на Окръжния съд в Пловдив. За да докаже разкритието си, Борис Митов беше приложил към публикацията си и разрешенията, подписани от Цацаров. Прокуратурата се беше самосезирала мигновено, като беше приела, че публикуваните документи са класифицирана информация. Журналистът беше призован да даде обяснения в прокуратура и да разкрие откъде и как се е сдобил с документите.

Действията на държавното обвинение станаха причина за протест пред Съдебната палата. Вълната от обществено недоволство стресна прокуратурата и проверката беше прекратена.

Случаят с Борис Митов е показателен за отношението на държавното обвинение (особено при новия главен прокурор Сотир Цацаров) към тези журналисти и медици, които не пестят критики и настояват да получат отговор на въпросите, които прокуратурата дължи за дейността си.

Неведнъж главният прокурор експлицитно е разделял медиите и журналистите на лоши и добри (разбирай тези, които критикуват работата на институцията, която ръководи, и такива, които не си позволяват да го правят). "Лошите" журналисти са държани в изолация, техните въпроси до прокуратурата никога не получават отговор и единственият възможен начин за комуникация остава... Законът за достъп до обществена информация.

С тази своя избирателна медийна политика прокуратурата на практика обезоръжава единствения механизъм за упражняване на някаква форма отчетност на държавното обвинение.

Единственият, защото както видяхме от дебатите за промените в конституцията от края на миналата година, мнозинството в парламента дори не пожела да обсъди

предложенията на инициативата “Правосъдие за всеки”, внесени от група депутати от “Реформаторския блок” между първо и второ четене и които въвеждаха минимална форма на отчетност на държавното обвинение.

Как работи обвинението с медиите?

Комуникацията на прокуратурата с медиите е еднопосочна и става по няколко начина:

1. SPAM

От лятото на 2015 г. бяха назначени говорители на петте апелативни прокуратури, които всекидневно изпращат десетки съобщения за успехите на държавното обвинение в съответния район. Голяма част от тези съобщения са за битови престъпления, а някои са, меко казано, смешни. Така например наскоро беше разпространена информация за внесен обвинителен акт срещу Любомир Х. от село Ръжево Конаре, който притежавал „добри технически умения“, а през пролетта на 2015 г. спрял да си плаща тока и се свързал към електроразпределителната мрежа. Наглият опит обаче бил разкрит от случайно минаващи покрай дома му служители на енергата, които чули работещия телевизор и сезирали прокуратурата.

2. ШОУПРЕСКОНФЕРЕНЦИИ

На тях най-често присъства ръководството на прокуратурата (и винаги зам.-главният прокурор Борислав Сарафов). Нововъведение от екипа на Сотир Цацаров е използването на power point презентации, които илюстрират успеха на държавното обвинение. Такива шоуспектакли бяха характерни за пролетта на 2013 г., когато прокуратурата се похвали с ключовите дела като това за изборните бюлетини в Костинброд (завършило с оправдателна присъда на първа инстанция и непротестирано от прокуратурата), делата срещу бившия вътрешен министър Цветан Цветанов за техниката за мобилен подслушване, позволяваща безконтролно подслушване (завършило с оправдателна присъда на първа инстанция и непротестирано от прокуратурата), делото за тейфтерите на бившия председател на Комисията за установяване и предотвратяване на конфликт на интереси Филип Златанов, от които трябваше да стане ясно, че хора с инициали Цв. Цв. и И. Ф. (примерно Цветан Цветанов и Искра Фигосова) са му спускали директиви кои преписки да прикрива, кои да придвижва, кого да удря и кого да защитава. Филип Златанов беше предаден на съда само за две от деянията, като прокуратурата отдели материалите относно Цв. Цв. и И. Ф. в ново разследване. След като стана ясно, че прожектираните страници от тейфтера на Златанов са били манипулирани, като инициалите Д. П. (може би Делян Пеевски) са били грижовно преправени на Ю, оригиналните тейфтери изчезнаха безследно от колата на експерта по делото.

Всъщност веднъж след като надуят балона на подобна пресконференция, от прокуратурата предпочитат да не се връщат към темата. Колкото повече време минава от първоначално съобщените твърдения, толкова по-несговорливи стават ръководи-

телите на прокуратурата по темата. Така например през септември 2013 първо Сотир Цацаров, а после заместникът му Борислав Сарафов изнесоха твърдението, че в един от микробусите за подслушване са били открити над 800 телефонни номера, за които е нямало разрешение от съд. Твърдения, които за няколко дни не слизаха от първите страници на вестниците, но впоследствие всеки опит на журналистите да разберат какво се случва с тях (защото в крайна сметка Цветанов не беше обвинен в незаконно подслушване) получаваше мълчанието на прокуратурата.

3. ВСС – ПРЕСКОНФЕРЕНЦИИТЕ НА ГЛАВНИЯ ПРОКУРОР

Преди десетина години едно социологическо проучване беше показало, че гражданите припознават заседанията на Висшия съдебен съвет (ВСС) като „пресконференциите на главния прокурор“. Това и сега е единственият пряк контакт на журналистите с главния прокурор, на които Цацаров е пресрещан и заливан с въпроси, като далеч не всички от тях получават отговор. Не са един и два случая, в които ръководителят на единната, централизирана и подчинена само на него прокуратура излиза извън нервите си и се впуска в лични нападки срещу репортерите.

Честа практика е и в случаите когато поредният скандал около прокуратурата или съдебната власт е в разгара си (и тогава не само лошите, а всички журналисти ще отправят въпроси към Цацаров), той просто да пропуска заседанието или да влиза по-късно.

4. КОНТРОЛИРАНИТЕ ИНТЕРВЮТА

Другият канал на комуникация са интервютата на главния прокурор. Ако в началото на мандата си той говореше и пред съдебни репортери, които познават контекста, то през последната година и половина Сотир Цацаров предпочита да дава интервюта пред журналисти, които лесно могат да бъдат заблудени с отговори, които всъщност нищо не казват.

5. ЗДОИ

По неписано правило „лошите“ по разбирането на главния прокурор медиите никога не получават отговор на въпросите, които изпращат до прокуратурата. При това положение единственият начин за комуникация остава Законът за достъп до обществена информация. Но и там прокуратурата прилага двойни стандарти. Два примера. През 2014 г. „Капитал“ поиска по реда на ЗДОИ информацията относно броя на преписките, които са решили зам.-градският прокурор Роман Василев и следователят Делян Пеевски (кариерата на Пеевски като следовател в следствието беше един от аргументите при назначаването му за председател на ДАНС). За Роман Василев информацията беше предоставена в пълен обем, а по отношение на Пеевски – не. Логика за това нямаше, защото със заявленията се искаше идентична информация, засягаща просто различни субекти.

Малката подробност е, че към онзи момент Василев беше изпаднал в немилост пред

ръководството на прокуратурата, тъй като беше припознат като човек на Цветан Василев. В друг случай журналист от "Дневник" поиска по ЗДОИ името на зам.-главния прокурор, който Сотир Цацаров е определил за надзорник на звеното за борба с корупцията, както и правилата, по които създаденото звено действа. На това питане Цацаров дори не отговори и чак след като няколко месеца по-рано Административният съд отмени мълчаливия му отказ, се получи отговор, а именно, че определеният от него зам.-главен прокурор е... определен от него зам.-главен прокурор.

"Тайна" се оказаха и отчетните доклади на Софийска градска прокуратура според градския прокурор на София Христо Динев. Съдът отмени този отказ, но представената информация е "окастриена" от статистическите таблици, които вървят към докладите.

6. БЕЗПОЛЕЗНИТЕ ДОКЛАДИ

Всъщност говорейки за отчетните доклади, има един, който просто няма как да бъде скрит – годишният доклад на прокуратурата. Това е така поради простата причина, че законът изисква той да се обсъжда в парламента. Малката подробност обаче е, че това става с голямо закъснение. Например този за 2014 г. се появи на сайта на парламента преди две седмици, а последният наличен доклад на сайта на ВСС (който по закон внася доклада в прокуратурата) е от... 2006 година.

При всички положения годишните доклади дават едва бегла представа за работата на прокуратурата по делата от обществен интерес. Те няма да дадат отговор на въпросите, които вълнуват обществото и които Европейската комисия всяка година задава. Но така и не получава отговор.

**ДОБРО И ЕФЕКТИВНО
УПРАВЛЕНИЕ НА
СЪДЕБНАТА ВЛАСТ**

ВЪВЕДЕНИЕ

Една от основните причини за проблемите в работата на съдебните органи в България е неравномерната им натовареност с дела. Т.е. ние имаме немалко съдии, прокурори и следователи, но едни от тях са пренатоварени, а други – бездействат.

Неравномерната натовареност е налице, когато броят на съдиите, прокурорите, следователите към съответен съд, прокуратура, следствие не отговаря на нуждите на гражданите там. Просто количеството дела е толкова голямо, че магистратите не могат да се справят навреме или с необходимото внимание и качество. **Именно в резултат от лошото разпределение на дела в много случаи правосъдието е бавно и това поражда оправдано обществено недоволство.**

Въпросът с натовареността на магистратите, съответно – за бавната скорост на правораздаване у нас, е само част от генералният проблем за това как се управлява съдебната власт. С други думи – успява ли мениджмънта на съдебната система да постигне максимално ефективен резултат с дадения им ресурс – финансов, човешки, времеви. Важни аспекти тук са генералният начин на управление – как се вземат управленските решения, води ли се дългосрочна и последователна политика, за какво се разходват средствата от бюджета на съдебната власт и дали работата на съдебните органи е ефективно организирана? Последният въпрос е особено важен, защото той е едно от основните предизвикателства на днешния ден – как да модернизираме администрацията на правосъдието, така, че да бъде по-евтина, по-бърза и по-удобна за гражданите? Един от най-убедителните отговори на този въпрос е – електронното правосъдие.

ЕЛЕКТРОННО ПРАВОСЪДИЕ

Проф. г-р Георги Димитров

1. НЕОБХОДИМОСТ ОТ Е-ПРАВОСЪДИЕ

Реформата на съдебната система е безусловно свързана с един от най-важните елементи от концепцията за електронно управление – въвеждането на електронното правосъдие.²⁰ Под този термин се разбира комплекс от финансови, организационни, технологични, образователни и нормативни мерки, целящи ефективното използване на информационните и комуникационните технологии в съдебната система.²¹

По-конкретно мерките са насочени към осигуряване възможност на гражданите за упражняване на процесуални права в електронна форма, извършването на удостоверителни изявления от органите на съдебната власт, обезпечаването на вътрешната организация на работата с електронни дела и обмена на електронни документи между различните органи на съдебната власт, от една страна, и обмена между тях и административните органи, лицата, осъществяващи публични функции и организациите, предоставящи обществени услуги, от друга. Въвеждането на мерките за е-правосъдие следва да гарантира еднаква степен на ефективност на органите на съдебната система и на техните администрации при осъществяване на компетенциите им. Едновременно с това те трябва да осигурят най-малко същото ниво на сигурност за реализацията на процесуалните права на гражданите и сигурност на оборота като цяло, което е постигнато към настоящия момент със съществуващите правила за обмен на информация и документи на хартиен носител. Мерките ще създадат прозрачност на съдебната система при упражняване на функциите им и ще доведат до икономии за държавата и гражданите за милиарди левове.

2. ТЕКУЩО СЪСТОЯНИЕ

До този момент липсва правна възможност за използване на електронния документ и електронния подпис в отношенията със съдебната система и съответно в дейността на органите на съдебната власт и администрациите им, липсваше и правна възможност за упражняването на процесуални права в електронна форма. Еднични разпоредби в процесуалните закони въвеждаха ограничени възможности за водене на определени списъци или книги в електронна форма и извършване на определени действия по електронен път. Предвидена е и правна възможност за представяне на електронни доказателства за до-

²⁰Настоящия раздел следва общите постановки на Концепцията за въвеждане на електронно правосъдие, разработена от автора за нуждите на работната група за въвеждане на електронното правосъдие към Министерството на правосъдието, разработила нормативната уредба за въвеждане на електронно правосъдие май – октомври 2012 г.

²¹В чуждестранната литература "E-Justice".

казване на материални правоотношения.

С влизането в сила на Закона за електронния документ и електронния подпис още през 2001 г. електронните документи се признаха за равностойни на хартиените и можеха да бъдат подписани с обикновен, усъвършенстван или с квалифициран електронен подпис, който, както бе изследвано по-горе, има правното значение на саморъчен подпис.²² Извън предмета на ЗЕДЕП обаче останаха нерегулирани един голям кръг от обществени отношения, свързани със зачитането на правната стойност на електронния документ и електронния подпис в съдебната система и въобще упражняването на процесуални права в електронна форма. Предвид изложеното, приложението на електронния документ и електронния подпис в работата на органите на съдебната власт наложи приемането на промени в съответните материални и процесуални закони.

Използването на електронния документ и електронния подпис пред органите на съдебната власт и регулирането на използването на технологиите на практика означава гражданите да могат по електронен път да упражняват процесуалните си права, органите на съдебната власт да могат по електронен път да извършват процесуални действия като издаване на актове или уведомявания, както и да извършват удостоверителни волеизявления по електронен път.

3. КОНЦЕПЦИЯ ЗА РЕГУЛИРАНЕ

Концепцията, върху която стъпва идеята за регулиране на електронното правосъдие, почива върху следните основни пунктове:

3.1. ПОЕТАПНОСТ

Въвеждането на електронното правосъдие не е еднократен акт, а процес. Същият следва да е съобразен с текущото състояние и готовността на съдебната система да въведе реформи, както и с финансовата обезпеченост на тези реформи. Предвидено е реформата по въвеждане на е-правосъдие да премине през следните етапи:

3.1.1. ПЪРВИ ЕТАП

Обхваща регулирането на основните групи отношения в организацията на работата на органите на съдебната власт и гражданския и административния процес:

- Възможност за упражняване на процесуални права в електронна форма от страна на гражданите в гражданския и административния процес без такива по изпълнителните, заповедните и някои охранителни производства;
- Издаване на актове и извършването на действия от органите на съдебната власт в електронна форма в гражданския и административния процес без такива по изпълнителните, заповедните и някои охранителни производства;
- Извършване на удостоверителни изявления в електронна форма от всички органи на съдебната власт;
- Водене на електронни дела и едновременна работа с електронни и хартиени дела от всички органи на съдебната власт;

²²Виж Димитров, Г., Право на информационните и комуникационните технологии, Т. II, Гл. I, Фондация "Право и Интернет", София, 2014.

- Оперативно съвместим и сигурен обмен на електронни документи между органите на съдебната власт;
- Оперативно съвместим и сигурен обмен на електронни документи между органите на съдебната власт и административните органи, лицата, осъществяващи публични функции и организациите, предоставящи обществени услуги;
- Водене, съхранение и достъп до електронни регистри на актовете на органите на съдебната власт, с обявяване на актове.

3.1.2. ВТОРИ ЕТАП

Вторият етап предвижда въвеждането на нормативни изменения, позволяващи:

- извършването на процесуални действия за нуждите на изпълнителните, заповедните и онези охранителни производства, които са останали извън предмета на регулиране на първия етап;
- регистърна реформа на актовете на органите на съдебната власт и правно релевантно вписване на обстоятелства във връзка с актовете на органите на съдебната власт.

3.1.3. ТРЕТИ ЕТАП

За третия етап е предвидено уреждането на регистърната реформа на охранителните регистърни производства и превръщането на всички регистри, водени от съда, на различни юридически лица в електронни (юридически лица с нестопанска цел, адвокатски дружества, религиозни организации, политически партии и др.).

3.1.4. ЧЕТВЪРТИ ЕТАП

Четвъртият етап обхваща систематично и всеобхватно въвеждане на електронно правосъдие в наказателния процес. Тази фаза е оставена за по-късен етап, тъй като по отношение на наказателния процес и отношенията, свързани с изпълнение на наказанията, е преценено, че е рано да се пристъпва към регулиране извършването на процесуални действия по електронен път, преди съдебната система да е установила практика по упражняването на процесуални права в електронна форма. След натрупване на практика и отстраняване на проблеми, идентифицирани по време на въвеждане в изпълнение на предходните етапи, е възможно да се пристъпи към реформа в наказателнопроцесуалното право.

3.2. ВЕДОМСТВЕНА ГОТОВНОСТ

За обезпечаване на гъвкавост и поетапност при преминаване на съдебната система към работа в условията на електронно правосъдие е предвидено правната възможност за упражняването на процесуални права да възниква след решение на Висшия съдебен съвет и при наличие на технологична готовност от съответния орган на съдебната власт. След искане от съответния орган ВСС ще установява:

- дали органът е предприел съответния пакет от мерки и е обезпечил изискуемото ниво на информационна сигурност на информационните си системи, технологична обезпеченост, образованост на магистратите и административните служители, организация

по обслужване воденето на електронни дела и т.н.;

- кои процесуални права могат да се упражняват в електронна форма пред този орган на съдебната власт. След влизането в сила на решението на ВСС органът на съдебната власт няма да може да отказва извършването на съответните процесуални действия в електронна форма. При наличие на технологична готовност обемът от процесуални действия може да се разширява, отново след решение на ВСС. Така постепенно и поет-апно различните органи на съдебната власт ще преминават към електронно правосъдие и ще разширяват възможностите за упражняване на процесуални права от страна на гражданите.

3.3. ПРАВО, НО НЕ И ЗАДЪЛЖЕНИЕ

Електронното правосъдие, така както и електронната търговия и електронното правителство, стъпват върху концепцията за доброволност и избор при използване на електронна форма. С други думи, въвеждането на процесуални права в електронна форма е само една допълнителна възможност за гражданите, а не задължение за тях. В тази връзка предложените промени само разширяват правните възможности на гражданите за избор на начин на упражняване на правата им и по електронен път, а не ги лишава от възможността да бъдат уведомявани на хартиен носител или въобще производствата да протекат в познатата форма. Допуснато е включително част от производството да протече в електронна форма при наличие на такава воля на гражданите.

3.4. СЪОБРАЗЕНОСТ С ДИНАМИКАТА НА РАЗВИТИЕТО НА ТЕХНОЛОГИИТЕ

Доколкото технологиите се развиват изключително бързо, е предвидено динамичните отношения, неподлежащи на трайна уредба – изисквания към формати за подаваните електронни документи, изисквания към интерфейси за извършването на електронни изявления, изисквания към дизайна на публичния интерфейс на интернет страниците на органите на съдебната власт и др., да се уреждат с акт на ВСС.

3.5. ОПЕРАТИВНО СЪВМЕСТИМ И СИГУРЕН ОБМЕН

В съдебната система се използват малък брой информационни системи за управление на дела и организиране на работата. В този смисъл е улеснена възможността за оперативно съвместим обмен на информация и документи между тези системи. Концепцията почива върху директен реер-to-реер обмен между органите на съдебната власт. Това се постига чрез сравнително бързо и евтино адаптиране на системите, които и понастоящем поддържат тази функционалност.

Обменът да документите и данни между административните органи, чиито актове подлежат на контрол по съдебен ред, от една страна, и събирането на информация от административните органи за нуждите на извършването на удостоверителни изявления от органите на съдебната власт, от друга, е предвидено да се извършва чрез при-вързването на системите на органите на съдебната власт с единната среда за обмен на електронни документи, създадена за нуждите на електронното управление.

**КАЧЕСТВЕН И
ВИСОКО МОТИВИРАН
ЧОВЕШКИ РЕСУРС В
СЪДЕБНАТА ВЛАСТ**

ВЪВЕДЕНИЕ

IUS EST ARS BONI ET AEQUI

ПРАВТО Е ИЗКУСТВО НА ДОБРОТО И СПРАВЕДЛИВОТО – ЦЕЛЗ

Правото действително е изкуство и като всяко такова то изисква талантлив артист, който да го сътвори. Такива ли са юристите в България? Имаме ли „артисти на правото“, които да творят справедливост и добро? Попитайте средностатистически юрист какво трябва да се прави в определена ситуация. Какво ще направи той – много е вероятно просто да потърси „къде го пише“ или какво точно предписва законът като задължително поведение. Това сякаш не би било толкова осъдително, ако всъщност с мантрата „Това къде го пише?“ не се изчерпваше всякакво мисловно усилие на обикновения юрист, а с това и всяко основание за справедливост в една страна.

И действително – буквалното възприемане на закона, понякога съчетано с обикновена некомпетентност, изглеждат да са най-големите недостатъци на човешкия ресурс в съдебната система. **Твърде формалистичният поглед върху това какво е правото лишава прилагания го от преценка за неговата оправданост от житейска гледна точка.**

Липсата на човечност у юриста не му позволява да издава справедливи актове, неразбирането на личността отсреща и нейните проблеми осуетява възможността да има въобще правосъдие. Защото „Това, което е написано“, не е „Това, което е право“. Да, писаният текст ни дава ориентация за волята на законодателя, но разсъждението извън него ни позволява да оценим смисъла на разпоредбите и да бъдем справедливи.

Всичко това са конкретни аспекти от общия проблем за качествен и високо мотивиран човешки ресурс в съдебната власт. Всъщност правосъдната система е тази, която вероятно най-много зависи от качеството на хората, които я съставляват. Как обаче ги подбираме – както на входа на системата, така и по нейните високи етажи? Какви качества ценим в един юрист и какви проявления санкционираме? Как поддържаме кадрите в съдебната власт мотивирани и подготвени за постоянно изменящите се предизвикателства на живия живот? Това е темата за човешкия ресурс в съдебната власт.

ДОВЕРИЕТО В ПРАВОСЪДИЕТО СЕ ПОСТИГА ЧРЕЗ КОМПЕТЕНТНИ И МОРАЛНО ИЗДИГНАТИ СЪДИИ

Калин Калпакчиев

Доверието в правосъдието и качеството на съдебната дейност в голяма степен зависят от професионалната компетентност и морална устойчивост на съдиите. Защото „най-голямата гаранция за злоупотреблението с всеки принцип, можем да кажем за правилното приложение даже и на закона, лежи в личността на съдията. Добри закони и лоши съдии е явление по-нежелателно, нежели лоши закони и добри приложители“. Последното е написано от видния български юрист проф. Любен Диков през 30-те години на миналия век.

ПРОБЛЕМИТЕ:

АТЕСТИРАНЕ

Правилата за атестиране на съдиите бяха създадени през 2009 г. в отговор на изискванията на професионалната общност и на обществеността за усъвършенстване на кадровия подбор в системата.

Въпреки последователното усъвършенстване на законовите положения на атестирането в Закона за съдебната власт (ЗСВ), целите на тази процедура – да се осъществи обективна оценка на действителните качества на отделния съдия – на практика не са постигнати и към настоящия момент.

В последните години сред съдийската общност се утвърди тезата за необходимостта от създаване на централизиран орган по атестирането, съставен от съдии, които да се избират от общите събрания на съдиите за определен срок. Реализирането на посочените идеи изисква цялостно нова законодателна концепция на процедурата за атестиране. Измененията на ЗСВ, изготвени през 2015 г. от Министерството на правосъдието, са насочени към реализиране на тази идея. Промяната в начина на оценяване на съдийската работа се налага, защото в момента атестирането е изцяло формален процес. Показателно за това е, че повече от 90% от съдиите имат еднакви (отлични) оценки, което не отчита действителните качества на съдиите, проявени в тяхната работа.

Най-общо новата законодателна концепция е насочена към създаване на постоянно действаща атестационна комисия към ВСС, която да е съставена от съдии с доказано висок професионализъм и признат авторитет от колегите си. Членовете на тази комисия ще се избират от общото събрание на съдиите, като за срока на своя мандат ще се занимават само с оценка на работата на съдиите от цялата страна. Така се

създават гаранции, че съдиите ще бъдат оценявани по достойнствата на своята работа, по единни критерии, прилагани от най-добрите и признати от колегите си професионалисти. Качеството на съдийската работа следва да се преценява така, че да не се ограничава и застрашава независимостта на съдията по конкретните дела. Най-общо на оценка подлежи поведението на съдията в съдебно заседание и отношението към страните по делата, доброто познаване на законите, съдебната практика и правната доктрина, добрият правен език, задълбочеността и изчерпателността на съдебните решения.

Въз основа на така изготвената обективна оценка на работата на съдията следва да се извършва и повишението му в длъжност в по-висшите съдебни инстанции. Така ще се гарантира високото качество на правосъдието, което ще вдъхва доверие в обществото.

КОНКУРСИ ЗА ПОВИШЕНИЕ НА СЪДИИТЕ

Общият преглед на организираниите и проведени до момента от ВСС конкурси позволява да се обобща, че съществените нерешени проблеми на нормативната регулация и фактическо положение относно процедурата за повишаване на съдиите се свеждат до липса на гаранции, че системата за кариерно израстване се основава на вярна и задълбочена оценка на работата и проявените професионални качества на съдията до момента и на убедителна и мотивирана прогноза за пригодността му за по-високата съдийска длъжност. Практиката на атестирането на съдиите до момента недвусмислено показва, че при така създадената система за оценка, основана на формални и статистически критерии, се постига „уравноволка“ (почти 90% от съдиите са с максимално високи оценки), която не позволява да се постигне конкретна и вярна оценка за дейността на съдията при отчитане на качествените критерии и показатели.

При така създаденото фактическо положение основно и решаващо място в действащата конкурсна процедура за повишаване на съдиите заема оценката от т.нар. събеседване с кандидатите. Формата и съдържанието на събеседването не е детайлно уредено в Правилата, приети от ВСС през месец март 2013 г. До голяма степен начинът на провеждане на събеседването зависи от организацията, която създава всяка отделна конкурсна комисия. Не са малко случаите, в които събеседването се превръща в изпит по съответната материя, а това явно противоречи на смисъла и предназначението на конкурсната процедура – въз основа на оценка и проверка на качеството на досегашната работа на съдията да се направи обоснована прогноза за това кой от всички съдии кандидати притежава най-добрите качества, за да изпълнява длъжността в по-горен съд. Това означава, че комисията трябва да познава добре работата на съдиите, измежду които следва да извърши подбор, за да бъдат повишени най-добрите в по-горния съд. С тази цел е въведено изискването членовете на конкурсната комисия да се запознаят с шест съдебни акта на всеки съдия (три – избрани от него и три – избрани на случаен принцип). Практиката показва, че това не е достатъчно, за да се придобие пълна и цялостна представа за качеството на работа на съдията. Освен че комисията не разполага с много време за проучване на актовете, няма изискване и възможност за

проучване на самите съдебни дела, което би дало много по-точна представа за работата на съдията. Липсата на ефективно и качествено атестиране на дейността на съдиите, което принципно трябва да е в основата на повишението и кадровия подбор, не може да бъде компенсирано от изискването за запознаване с шест акта на съдията от последните три години преди конкурса

РЕШЕНИЯТА:

Подобряването на системата за подбор и повишение може да се постигне с усилията на един реформиран ВСС, а от друга страна, и с изменение в нормативната уредба. Загължение на ВСС с оглед и принципа за независимост на съдебната власт е приемането и разработването на подробна правна регламентация на отделните етапи от провеждане на конкурсните процедури.

1. В рамките на действащата законодателна рамка подобряването на дейността на ВСС при провеждане на конкурсите следва да се концентрира в следните насоки:

1.1. Изготвяне на „профили“ на конкретните съдийски длъжности в системата на съдебната власт, които да дават яснота по въпроса какви професионални качества се изискват за качествено и ефективно изпълнение на включените в обема на съответната длъжност задължения;

1.2. Внимателно формиране на персоналия състав на конкурсните комисии, чиито членове трябва да отговарят на изисквания за висок професионализъм, нравственост и специализация по конкретната правна материя;

1.3. Ясно дефиниране на обща рамка за провеждане на събеседването – определяне на целите, критериите, формата, методите, продължителността на събеседването, изясняване на съдържанието му, така че събеседването да не представлява изпит и да измества фокуса от оценка на качеството на съответния съдия до този момент.

Основната цел на конкурса за повишение или преместване е да се определи максимално точно пригодността на съдията за изпълнение на задълженията, присъщи на другата длъжност, за която кандидатства. В този смисъл общата крайна оценка на съдията по същество представлява една прогноза за това дали и до каква степен е подходящ за качествено осъществяване на длъжността, за която кандидатства. При тази преценка, разбира се, е необходимо щателно да се проучат резултатите от досегашната дейност на кандидата на основата на атестацията му. Това обаче не е достатъчно, като именно събеседването е от съществено значение за извеждането на обоснована прогноза за пригодността на магистрата за изпълнение на вакантната длъжност, за която кандидатства. Оценката на комисията относно класираните кандидати трябва да е писмено словесно мотивирана.

Без да се превръща в своеобразен „изпит“ на кандидата, под формата на свободен разговор събеседването би трябвало да представлява дискусия по определени практически въпроси от съответната материя, за практикуване на която съдията

кандидатства, с цел установяване на притежаваните от него: специализирани правни познания и квалификация в съответната област на правото; способност за правилно прилагане на теоретичните правни познания съобразно закона и съдебната практика; способност за анализ на юридически проблеми; умения за оптимална организация на работата и др., задължително интерпретирани от гледна точка на конкретните изисквания за конкретната (по материя) свободна длъжност.

Подробната уредба на събеседването трябва да се уреди с вътрешните правила, приети от ВСС.

2. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ЗАКОНОДАТЕЛНАТА УРЕДБА НА КОНКУРСИТЕ:

2.1. До настоящия момент липсва дългосрочна политика на планиране на развитието на човешките ресурси в съдебната система.

Необходимо е да се въведе задължение на ВСС да планира свободните длъжности за съдиите за всяка следваща година, като се съобразява с натовареността на съответните съдилища, кадровите им нужди и мотивираните предложения на председателите на съдилищата.

2.2. От съществено значение е и въпросът кои точно съдии участват в конкурсните комисии. Няма спор, че за да се извърши обективно и качествено оценяване, компетентността на оценяващите задължително трябва да надхвърля компетентността на оценяваните. В тази насока, освен необходимостта членовете на конкурсните комисии да практикуват правна материя съобразно обявения профил на свободните длъжности, би следвало да се подобри процесът на селекция на персоналия състав на комисииите. Понастоящем съгласно чл. 36, ал. 6 от Правилата на ВСС относно реда за провеждане на конкурсите поименният състав на всяка комисия се определя от ВСС чрез изтеглен на публично заседание жребий, както следва: на нива районни и окръжни съдилища – съответно измежду съдиите в апелативните съдилища; на нива апелативни съдилища и Върховен касационен съд – съответно измежду съдиите във Върховния касационен съд; на нива административни съдилища и Върховен административен съд – съответно измежду съдиите във Върховния административен съд.

Следва да се обмисли ЗСВ да приеме идеята за стесняване на кръга от съдиите в апелативните съдилища, които могат да участват в конкурсни комисии. Те биха могли да бъдат избирани (при запазване на принципа на публичен случаен избор чрез жребий) не измежду всички съдии в апелативните съдилища в РБ, а измежду съдиите, включени в поименен списък, определен от Общото събрание на съответната колегия на ВКС. Касационните съдии имат най-добър поглед върху качеството на съдебните актове на съдиите от апелативните съдилища и съответно върху професионализма им. По този начин може да се допринесе за унифициране на стандартите при оценяване и преодоляване на опасностите от пренасяне в конкурсните процедури на разнопосочни местни практики.

Друг вариант, който може да се дискутира при изменение на ЗСВ, е създаване на

компетентност на Общото събрание на съответния окръжен, апелативен съд и колегиите на ВКС да определят мотивирано и въз основа на оценка за работата им съдиите, които да бъдат повишени, измежду всички кандидати за длъжността. Съдиите от по-горния съд по естеството на институционния контрол познават най-добре и цялостно работата на съдиите от долните инстанции, така че могат обосновано да решат кои са най-добрите съдии, които да бъдат повишени. Няма пречка да се предвиди система, която да съчетава провеждане на събеседване от комисия, включваща съдии, които са селектирани от Общото събрание на ВКС, както и изразяване на мотивирано становище от Общото събрание на съответната колегия на горния съд, за който се провежда конкурсната процедура.

Голяма част от идеите за усъвършенстване на правилата за атестиране на съдиите и конкурсите за повишаване са намерили своето отражение в проекта, изготвен от МП през 2015 г. Приемането му от Народното събрание ще бъде от решаващо значение за провеждането на действителна съдебна реформа.

ЗА ЧОВЕКА И ПРАВОТО*

Интервю с Доц. г-р Кристиан Таков

*Текстът е част от интервю, проведено с доц. Таков през юни 2015, което все още е актуално и днес и вероятно още дълги години.

КАКВА Е ВРЪЗКАТА МЕЖДУ ЧУВСТВОТО ЗА СПРАВЕДЛИВОСТ И ПРАВНАТА ПРОФЕСИЯ?

КТ: Усещането за справедливост е вродено или не е вродено. То може да се доразвие, може донякъде да се възпита. Просто част от хората имат такова усещане, друга част нямат, и тях правото ги насилва да се подчинят на един идеал за справедливост.

Т.Е. ЮРИСТЪТ ТРЯБВА ДА НОСИ В ДУШАТА СИ ТОВА ЧУВСТВО И ДА БЪДЕ ПРИРОДЕН БОРЕЦ ЗА СПРАВЕДЛИВОСТ?

КТ: Хубаво би било да бъде, но откъде ще вземете толкова хора, които да имат такова вродено, до възпитано или просто възпитано чувство за справедливост? Доколкото знам, в момента в София има над 5000 адвокати. Това е една дълбоко впечатляваща цифра, като включим съдии и прокурори, огромна маса от хора, и много трудно можете да разчитате, че случайността ще подбере най-добрите. Струва ми се, разпределението на свинщината, на гениалността и уредността е сравнително равномерно в различните професии. Не можем да очакваме, че юристите ще са много по-различни от обществото, което ги е родило.

КАКВА Е РОЛЯТА НА ПРАВНАТА СИСТЕМА ЗА ВИДА НА ЮРИСТИТЕ? АРТИСТИ ИЛИ ФОРМАЛИСТИ ПРОИЗВЕЖДА ТЯ?

КТ: Правната система със сигурност не произвежда артисти. Това може би е и за добро, когато става дума за правната професия. Произвежда обаче твърде много буквалисти. Но за това си има причини.

Съвременното право е изтъкано от прекалено конкретни и огромен брой норми. Това надхвърля възможностите на човешкия мозък да обозре всички тези норми и да види какво стои зад тях. Времената, в които всички закони са можели да бъдат излетени върху 12 медни плочи, много отдавна са отминали, времената, в които е можело да се каже, че правото е изкуство на доброто и справедливото, на постоянната и вечна воля да се

даде всекиму своето, и хората са се ръководили от това, също отдавна са отминали. Тези принципи, разбира се, важат и днес, но зад „многотията“ на разпоредбите те лесно могат да останат скрити. Колкото повече например една теологична общност се самозгръства с теологически съчинения, толкова по-голям е рискът свещениците да станат формалисти, и докато проповядват на латински или на друг неразбираем, дори и говорим език, някакви религиозни ценности, да се заиграват с малки момченца.

КАКВА Е РОЛЯТА ТУК НА ЮРИДИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ?

КТ: Няма никаква гаранция срещу това, че ако вие сте научили нещо добре и сте много добре школувани и подготвени, няма риск въобще да не разберете за какво става дума в правото, т.е. един сериозен дефицит, който обаче лесно може да бъде преодолян. И то не с особено голям брой курсове и хорариум, а с едно по-общо, хуманитарно образование на бъдещите юристи – да заложим в тях ценности.

В правото има между 7 и 12 тълкувателни способа. Всеки от тях може да ви изведе в различна посока и следователно да достигнете до различен резултат. Тъй като няма някой, който да посмее да каже каква е йерархията на тези тълкувателни способности, всеки практикуващ юрист може да избере онзи тълкувателен способ, който го извежда към желанието от него или от едната от страните по делото, или от клиента му резултат. Да направя тълкуването по неразбираем начин с безкрайно изречение, за да все у реципиента на своя продукт някакъв респект и усещането „олеле, аз не разбрах, следователно по-добре да не си отварям устата“. Всички тези проблеми имат цял, има как да бъдат решени.

Големият проблем е, че правото с невероятни темпове се отдалечава от здравия разум. Много по-лесно е така, защото със здрав разум и с израза „то е очевидно“ не е прието да се аргументира. Има случаи, в които след поредица от безобразни логически грешки се стига до абсурден резултат. Проблемът е, че зад тази псевдологика и зад тези зле разбрани разпоредби е много по-лесно на прависта да се скрие, да свали от себе си отговорността. Подобно на свещеника, който се крие зад одеждите си и излиза, че всичко, което говори, е вярно.

В КРАЙНА СМЕТКА КЪДЕ Е КОРЕНЪТ НА ИЗБРОЕНИТЕ ПРОБЛЕМИ – В САМИТЕ ХОРА ИЛИ В СИСТЕМАТА?

КТ: На този въпрос изобщо няма верен отговор. Отговорът е „зависи“. Най-лесно е да се каже, че и хората, и системата. Когато имате твърде голяма гилдия, каквато е юридическата, тогава единственото спасение не е да правите подбор на „бели ангели“, защото толкова такива просто няма. Разковничето е в системата, т.е. трябва да има някаква система, която най-малкото да цели да не допусне „големи прасета“ да заемат отговорни позиции.

Когато обаче става дума за изключително отговорни индивидуални постове,

полуколективни органи или еднолични органи, като например тъй наречените „трима големи“, тогава вече особено голямо значение има личността. Там не можете да разчитате само на система, само на съвкупност от формални критерии. Там би трябвало да се разчита на един субективистичен подход, който обаче е достатъчно демократично конципиран, за да може действително да избере най-добрия, но не по критерии – брой на внесени обвинителни актове в съда, постановени обвинителни актове, постановени присъди и т.н. Това не са сериозни критерии.

СЧИТАТЕ ЛИ, ЧЕ РЕШЕНИЯТА НА ПРОБЛЕМИТЕ СЕ КРИЯТ В РЕФОРМАТА НА ПРАВОСЪДИЕТО НИ?

КТ: Пред нас стои на дневен ред една конституционна реформа, едно изменение и допълнение на Закона за съдебната власт и на процесуалните закони. Става дума за трицифрено число текстове, много трудно е да се каже дали не са пропуснали нещо.

Големият проблем е културологичен и социологически. Едно общество може много дълго време да персистира в недобра среда и да търпи недобри практики. Нашето общество има исторически, социологически и всякакви други причини да се преструва, че въвежда реформи и по общо съгласие да не живее в тези реформи. В това, че ще успеем този път, аз вярвам, но това, в което трябва да сме сигурни, е, че няма да успеем сто процента.

А това, което трябва да ни даде надежда, е да не се опитваме да вярваме, че ще успеем сто процента. Защото да тръгваме с големи очаквания е най-сигурният път към разочарованието. А разочарованието води до отпускане на ръце, до израза „аз казах ли ви, че нищо няма да стане“. Не. Всичко ще стане, но много, много бавно и най-вероятно не точно така, както ние сме си го представяли. Важното е да става по-добре. Лошите ще бъдат все по-притискани и тяхната лошавина ще придобива нови форми, които ще възмущават ужасно, може би дори повече, отколкото ни възмущават сегашните. Така следващите поколения ще се борят с тези форми на лошавина. Това не е един процес, който да приключи с извършването на една реформа.

МОДЕРНА И ЕФЕКТИВНА НАКАЗАТЕЛНА ПОЛИТИКА

ВЪВЕДЕНИЕ

Четвърти поред в нашата програма, този въпрос определено се възприема най-болезнено от българското общество. И това не е случайно – причината за парещото чувство за несправедливост у мнозина българи в нашето съвремие е фактът на безнаказаност на ежедневните престъпления, на които ставаме свидетели. Било то в личната и имуществената сфера на отделния човек – побоища, кражби, убийства, измами, било – посегателства върху обществени блага, злоупотреба с власт, корупция и много други.

„Безнаказаността“ на престъпниците си има друго име, по-официално – „неефективност на наказателната политика на държавата“. Т.е. под това понятие, озаглавило четвъртата стъпка от нашата програма, разбираме всички тези причини, които водят до това, че няма разкриваемост на престъпността и няма присъди за престъпниците. По трети начин казано – това е темата за несправедливостта в най-често употребявания смисъл на думата „справедливост“.

Тук проблемите изобилстват и са от най-различно естество. Първо, констатираме, че наказателното право е остаряло и в значителна степен неадекватно на съвременните обществени отношения. Една е била престъпността през 1968-ма, когато е приет настоящият Наказателен кодекс, друга е днес – близо 50 години по-късно.

Следващ и особено наболял проблем е начинът, по който е структурирана и действа прокуратурата – дефакто изпълнителят на държавната наказателна политика. Никой не може да ни убеди, че тази институция си върши работата, когато не успява да докаже пред съда и да получи ефективни осъдителни присъди за „деятелиите“ на най-тежката престъпност в страната. Нещо повече – много често обвинения въобще не се повдигат и много от „легендите на прехода“ се подхранват от липсата на разследване и изнасяне пред обществото на истината по важните случаи.

Не са малко и проблемите пред изпълнението на наказанията или: Какво правим с наказаните престъпници така, че да предотвратим отново извършването на престъпления от тях? Тук стои въпросът за затворите, за ефективността на наказанията – дали те постигат целения резултат, а именно – превъзпитаване на отрицателно проявилите се и подготвянето им за пълноценен живот в обществото. Или попаднал в затвора, човек „попада на хора“ и излиза закоравял престъпник?

ЗА (НЕ)ЕФЕКТИВНОСТТА НА НАКАЗАТЕЛНОТО ПРАВРАЗДАВАНЕ

доц. Екатерина Салкова

АНГЛИЙСКИТЕ ЗАКОНИ НАКАЗВАТ ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО.

КИТАЙСКИТЕ ЗАКОНИ ПРАВЯТ ПОВЕЧЕ – НАГРАЖДАВАТ ДОБРОДЕТЕЛТА.

О. ГОЛДСМИТ

Дали наказателното правораздаване у нас е ефективно е въпрос, който може да намери различен отговор според гледната точка на съответния респондент и според статистиката, която същият ползва. На фона на тежките наказания, предвидени в Наказателния кодекс, и на високия процент осъдителни присъди по внесени обвинителни актове на пръв поглед изглежда странно недовлетвореното чувство на обществото за справедливост. За ефективността на наказателното правораздаване обаче има един обективен критерий и той се корени в превенцията на престъпността и нейния ръст. А на практика са осезаеми както високият ръст на престъпността, така и безсилието на държавата да се справи с него. И на практика, въпреки нищожния брой осъдени за корупция или за т.нар. „битови престъпления“, нито корупцията е само перцепционна, нито несигурността на гражданите е неразбираема. Крайният резултат в борбата с престъпността е очевиден – превенция липсва. А причините са комплексни и те са на всеки етап от интервенцията на държавата, целяща справяне с това негативно социално явление:

1. ПРАВНОТО РЕГУЛИРАНЕ

ПЪРВИЯТ ЕТАП НА ДЪРЖАВНАТА ИНТЕРВЕНЦИЯ – ЗАКОНОТВОРЧЕСТВОТО.

Наказателната политика на държавата не е и не може да бъде свързана само и единствено с промени в Наказателния кодекс и в Наказателно-процесуалния кодекс (от 2005 до края на 2015 г. НК е изменян 44 пъти, а НПК – 33 пъти). Тя е съвкупност от икономически, социални, организационни, институционални, правни и др. мерки. Видимо е обаче безсилието на държавата да интервенира в тези насоки. Забелязва се тревожна тенденция в реакцията на държавата при всяко следващо деяние, предизвикващо обществено негодувание – следва инкриминиране на същото или в случай че вече е инкриминирано – увеличаване на размера на санкцията. Опитите чрез Наказателния кодекс да се решават стихийно наболели обществени проблеми е признак на безсилие и задълбочава проблемите, вместо да ги решава. Пример в тази насока е все по-честото дублиране на състави на престъпления и състави на административни нарушения. Резултатът е плачевен – констатация от Европейския съд по правата на човека за нарушаване на принципа *ne bis in idem* чрез кумулирането на наказателна и

административнонаказателна отговорност за едно и също деяние или воденето на паралелни производства по едни и същи факти. Последниците от това нарушение и начините за неговото отстраняване са изяснени в Тълкувателно решение № 3 от 2015 г. на ОСНХ на ВКС, но не може да бъде отстранено неравното третиране на гражданите, част от които ще понесат наказателна, а други – административнонаказателна отговорност за еднакви деяния. Отделен е въпросът за разхищението на човешкия и финансовия ресурс за воденето на двойни производства. Така години наред в резултат на общественото недоволство от всяко дръзко нарушаване на закона се предлагат промени в Наказателния кодекс, които са мотивирани от желанието на техните вносителни под страх от наказателна отговорност да въздействат възпиращо върху извършителите на съответните деяния. Както знаем обаче, пътят към ада е постлан с добри намерения. Поддаването на общественото мнение от страна на държавните органи, независимо дали е при законотворчеството или при прилагането на закона, често води до загуба на мярката за справедливост. А неяснотите, които възникват в правоприлагането на новата уредба, трудно могат да бъдат преодолени чрез телеологическо тълкуване, защото най-често мотивите към законопроектите или са бланкетни, или преразказват предлаганите разпоредби, без да са подлатени със статистически данни или социологически и емпирични проучвания. Бързината на законотворчеството винаги се оказва за сметка на неговото качество.

Проблемът в нормотворческия етап се състои в задълбочаващата се нормативната инфлация. Стабилността на законите е важна предпоставка за тяхното спазване от адресатите им и за прилагането им от съответните органи. През последните две десетилетия законодателната дейност съвсем заприлича на противопожарната. Проблемът е, че при гасенето на огъня все по-често се задушават или удавят естественоправните норми, подчинени на здравия житейски разум. И все по-често се заменят с разпоредби, които са плод на несдържани емоции. А „пориът всичко эле управлява“. Вече е трудно и за най-образованите юристи да се ориентират в морето от нормативни актове, за да спазват техните повели, а това е напълно изключено за останалите граждани, които нямат юридическо образование. Още повече при множеството противоречия между отделни разпоредби, които дават прекрасна възможност за достигане до различен извод относно това кое е необходимото според закона поведение. При множеството контролни органи, част от които са натоварени и с издаването на методически указания (неясно защо, след като меродавно тълкуване може да даде само съдът), често се случва тези указания да не се възприемат в съдебната практика, която установява тяхното несъответствие със закона. Така например в Решение № 15418 от 21.11.2013 г. Върховният административен съд сочи, че „...следва да се има предвид, че указанията на АОП нямат задължителен характер за възложителите на обществени поръчки. Обстоятелството, че тези указания са съгласувани с контролните органи по чл. 123, ал. 1 от ЗОП – Сметната палата и АДФИ ангажира тези контролни органи, но не задължава възложителя да се съобрази с тях да ги приложи във всички случаи, в т.ч. и в нарушение на императивни законови норми“ (курсивът мой – Е. С.). Когато в основата на един закон стои не здравият разум, а емоцията или извънправни аргументи,

той не може да постигне положителен ефект, защото не е в състояние да преодолее естествената склонност на правните субекти да се придържат към житейската логика (Т. Джеферсън: „Законодател, въвеждащ закони, противоречащи на законите на природата ... е престъпник. По същество това е пораждаване на престъпления с цел да бъдат наказвани“). Има, разбира се, и случаи, в които правната логика се различава от житейската – тогава е необходима само и единствено правна култура на обществото, за да се осмисли разумът на закона, но такава трябва да признаем, че в нашето общество все още няма. А провокираните по този начин (чрез неугачни законодателни решения) нарушения отново водят до промени в нормативната база. Резултатът е нестабилност на законите и невъзможност те да изпълнят своето предназначение – да бъдат нормативен социален регулатор. По повод нормативната инфлация през различните исторически периоди всички констатации са еднородни: „Колкото е по-корумпирана една държава, толкова повече закони има“ (Тацит); „Многочислеността на законите не говори в полза на нравите, а многочислеността на процесите – не в полза на законите“ (П. Буаст); „Многочислеността на законите в държавата е същото като големия брой лекари: признак на болест и безсилие“ (Волтер); „Да имаш не много закони, но да имаш ясни и точни закони, това е велико средство да се отнемат предлозите за тирания“ (А. Едгеворт); „Безползните закони обезсилват необходимите“ (Ш. Монтескьо); „Няма по-верен признак за лошо устройство на един град от изобилието в него на законодатели и лекари“ (Платон); „Колкото повече умножавате законите, толкова по-ненавистни ги правите“ (Ж. Ж. Русо). Известно е и решението: „Мъдрият законодател започва не с издаване на закони, а с изучаване на тяхната пригодност за даденото общество“ (Ж.-Ж. Русо). Наказателното право е санкционно – то намира приложение, когато едни други, първични норми, не са постигнали целения с тях ефект. Отстраняването на пропуските в материалното право, което урежда по позитивен начин нормата на поведение, би довело до по-малко нарушения и съответно до съсредоточаване на усилията на съответните органи именно върху тях. И по този въпрос не можем да претендираме за оригиналност – още У. Такъри отбелязва, че „Ние правим много закони, които създават престъпници и малко, които ги наказват“.

Нарушаването на необходимия баланс между създаване и прилагане на правните норми може да се окаже като неефективно средство за въздействие върху социалните явления, което по-скоро измества проблема и създава нов, но в никакъв случай не го решава, и този извод следва и от сравнителен исторически анализ: „Прилагането на законите е по-важно от създаването им“ (Т. Джеферсън); „Всички закони писати, когато не изпълняти“ (Петър Велики). Всеки здравомислещ човек разбира, че трусовете в законодателството предизвикват лавинообразно трусове в правоприлагането – губи значението си постоянната практика и предвидимостта в правораздавателния процес, възниква противоречива съдебна практика, защото, макар и по идентични случаи, тя е по различни правни норми, а до установяването на по-трайна практика по новата разпоредба често се случва тя да се промени още няколко пъти и анализирането ѝ се връща в изходно положение. Крайно належащо изглежда въвеждането на оценка на въздействието на нормативните актове.

2. НАКАЗАТЕЛНИЯТ КОДЕКС

Остаряла ли е уредбата в НК? Има текстове, които поставят под съмнение необходимостта от завъртане на цялата гържавна машина в наказателното производство, предвид съвременните обществени условия. Например: „Пълнолетно работоспособно лице, което продължително време не се занимава с общественополезен труд, като получава нетрудови доходи по непозволен или неморален начин, се наказва с лишаване от свобода до две години или с пробация“ (чл. 329, ал. 1 НК); „Който системно се занимава с просия, се наказва с пробация за срок до две години“ (чл. 329, ал. 2 НК). Действително е необходима преоценка на обществената опасност на деянията и с оглед на нея – преценка за необходимостта от инкриминиране на едно или друго деяние, както и справедливото отмерване на вида и границите на размера на наказанието при неговата диференциация. В България са установени едни от най-тежките наказания в сравнение с останалите европейски гържави. Увеличаването на размера на наказанията под влияние на емоциите, породени от извършващите се през последните години деяния, предизвиква редица диспропорции в наказанията за отделните престъпления. Със сигурност декриминализацията на част от текстовете би позволила концентрирането на правоприлагащите органи върху престъпленията, които към настоящия момент се възприемат от обществото като достатъчно опасни. Фокусирането върху този въпрос обаче донякъде измества по-разпространения на практика проблем. Разпоредбите относно престъпленията, които не се възприемат като актуални и адекватни на общественото развитие, обикновено са изпаднали в *desuetudo* – макар и „действащи“, не се прилагат. Повечето от текстовете в Наказателния кодекс са доказали своята ефективност през годините, стига да има кой да ги приложи. Неудачите в образователния процес обаче все по-остро се забелязват, защото често зад оправданието с липса на подходяща разпоредба в Наказателния кодекс стои не друго, а липса на знания у съответния правоприлагащ юрист. А когато липсата на знания е съпроводена и с целенасоченост едно деяние да не бъде наказано, независимо дали това се случва поради икономически, политически, външен или вътрешноведомствен натиск, и най-съвършеният Наказателен кодекс няма да помогне. И това отдавна е установено в историята: „Хората не могат да дадат сила на правото и затова са дали право на силата“ (Бл. Паскал); „Законите приличат на паяжина: малките насекоми се улавят в нея, а големите преминават през нея“ (Анахарзис); „Законите смилат бедните, а богатите управляват законите“ (О. Голдсмит). Вероятно усъвършенстването на Наказателния кодекс в посока на установяване на двойно или тройно деление на престъпните деяния би елиминирало редица проблеми, като дублирането на състави на престъпления и административни нарушения в отделните закони, диспропорции в размера на наказанията за престъпленията с една и съща, съответно с различна степен на обществена опасност, и ясно регламентиране на приложимостта на диференцираните наказателни процедури, и със сигурност би осигурило възможност за приоритизиране на дейността на различните гържавни органи и съсредоточаването на усилията на прокуратурата върху тежките престъпления, в случай че се освободи ресурс от реализирането на отговорността за останалите по облекчен ред. Изготвянето на

такъв Наказателен кодекс обаче не може да стане, преди да се конструира ясна картина относно прилагането на всяка една от разпоредбите на действащия закон.

3. НАКАЗАТЕЛНО-ПРОЦЕСУАЛНИЯТ КОДЕКС

„Новият“ НПК в голямата си част повтори съдържанието на отменения закон, включително тези части от него, които установяват един ненужен формализъм при събирането на доказателства, допълнително засилван при тълкуването в съдебната, прокурорската и полицейската практика. НПК установи като принципно положение централното място на съдебното производство, но остави неограничени възможности за връщане на едно дело в досъдебната фаза на процеса. А това само по себе си е проблем – независимо дали имаме за обвиняем невинен човек, подложен на наказателна репресия поради причини, стоящи извън правото, или обвиняемият е извършител на престъпление, което следва да бъде наказано, за да се реализира личната и генералната превенция. Това е проблем, защото, въпреки правата на обвиняемия и правата на пострадалия и оцетеното юридическо лице в досъдебната фаза на процеса, на практика няма земна сила, която може да подтикне разследващите органи активно да изпълняват своите задължения. След наложилата се дълги години практика на масово ползване на специални разузнавателни средства разследващите забравиха как се прилагат традиционните способности на разследване. Липсата на добре оборудвани криминалистични лаборатории и на криминалисти допълнително демотивира прилагането на способите на разследване, чрез които единствено (поради ограниченията за прилагане на специални разузнавателни средства, предвидени в чл. 172, ал. 2 НПК), в масовия случай, може да се разкрият т.нар. „битови престъпления“. Част от техните извършители са недосегаеми за правосъдието, макар и известни, защото са информатори на полицията. Непрозрачността в досъдебната фаза на процеса води до пълна невъзможност пострадалите да защитят правата си, както и до непоставянето на въпроса кой преценява по-значимия интерес – дали това е съдействието на информаторите (съответно значимостта на предоставените данни), или престъпленията да бъдат наказани, съответно множеството пострадали от престъпления да получат своите крадени вещи например. Липсата на информация от страна на пострадалите по хода на досъдебното производство е основният проблем, който, наред с неясните практики относно регистрирането на сигнали за престъпления в МВР, създава предпоставки и за изопачаване на статистиката. Въпреки правата на пострадалия по чл. 75 НПК, трябва да се отбележи, че по всички дела, които биват прекратявани и спирани преди момента на предявяване на разследването, пострадалият няма никакъв достъп до информацията и документите по делото, които са от съществено значение за защитата на неговите права. Забелязва се един парадокс – в много по-голяма степен са гарантирани правата на пострадалия от престъпление от частен характер, отколкото на пострадалия от значително по-тежките посегателства при престъпления от общ характер. И независимо от принципното положение на чл. 15, ал. 4 НПК, според което „На пострадалия се осигуряват необходимите процесуални средства за защита на неговите права и законни интереси“, той няма възможност, аналогична на предоставената на обвиняемия

съгласно чл. 368 и сл. от НПК, да предизвика съдебно разглеждане на делото. А това, при масовото бездействие на органите на МВР и прокуратурата, би могло да бъде единственият възможен коректив и средство за възстановяване на социалната справедливост. Предвид констатациите както на Европейския съд по правата на човека, така и на Европейската комисия за наличието на системен проблем по отношение на задължението на България да провежда ефективно разследване на правонарушенията и продължаващата „липса на решителен отговор от страна на българските власти по отношение на тези недостатъци“ (Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета относно напредъка на България по механизма за сътрудничество и проверка (SWD(2016) 15 final)), се явява належащо установяването на право на пострадалия да внесе делото в съда, както и да измени обвинението по реда на чл. 287 НПК. Подобно право ще допринесе и за преодоляването в част от случаите на нарушенията на правото на гледане на делото в разумен срок, предвид оформилата се традиция за продължаване на сроковете за разследване в досъдебната фаза, съответно за многократно отлагане на дела в съдебната фаза на процеса („Дълг на съдията е да отсъжда истината, но неговата практика е да отлага: гори и тези съдии, които си знаят задълженията, се придържат към обикновената практика“, Лабрюйер).

Бездействието на прокуратурата да придвижи едно дело към съда, когато е доказано извършването на престъпление, може да се дължи на различни причини, като например липсата на достатъчно доказателства за извършителя на престъплението или употреба на държавното обвинение за вмешателство в чужда сфера на дейност или в нечий живот. В тези случаи, когато е повдигнато обвинение, на практика е възможно производството да се ползва като целенасочена репресия срещу определено лице, независимо дали съответният прокурор първоначално е „поведен“ от данните за извършено престъпление, или е получил указания, или е мотивиран по някакъв начин да повдигне обвинение. Като средство за преодоляване на зависимостта на отделния прокурор беше предложена децентрализация на прокуратурата. Не може да се разглежда еднозначно обаче възможността за йерархичен контрол в системата на прокуратурата. Практиката в малките съдебни райони показва, че при местните взаимовръзки и зависимости по-горестоящият прокурор често се оказва единствената надежда за справедливост на обвиняемия или пострадалия. От друга страна, дори вътрешнойерархичният контрол не може да бъде гаранция за правата на гражданите, след като не се осигурява достъпът им до съд. Този достъп би могъл да бъде осигурен чрез въвеждането на съдебен контрол върху редица процесуални действия на органите на досъдебното производство (или съответни бездействия), от които зависи движението на делото (например отказ да се образува производство), както и върху отказите на тези органи да удовлетворят исканията на обвиняемия или на пострадалия, съответно на оцетеното юридическо лице, за събиране на доказателства.

В тясна връзка с наказателния процес, макар и извън НПК, е проявлението на участието на народа в третата власт. Съгласно чл. 1, ал. 2 от Конституцията на Република България „Цялата държавна власт произтича от народа. Тя се осъществява от него непосредствено и чрез органите, предвидени в тази Конституция“. Съдебните

решения се постановяват „в името на народа“ – суверена на властта. Клетвата на магистратите (чл. 155 и сл. от ЗСВ) е „в името на народа“. Народът обаче като цяло не знае кой, как и защо номинира определени лица за съдебни заседатели, които би трябвало да са неговите представители в третата власт. Видно от чл. 66 и сл. от ЗСВ, кандидатите за съдебни заседатели се номинират от най-политизирани органи на местно ниво – общинските съвети. А критерии както за номинирането, така и за избирането липсват. Показателно, предвид общественото недоволство от правораздаването, е неприпознаването на съдебните заседатели от страна на обществото като негови представители.

4. ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НАКАЗАНИЯТА.

В България са регламентирани едни от най-тежките наказания в сравнение с останалите европейски държави. Реакцията на всяко потресло общество престъпление през последните години е увеличаване на наказанието в Наказателния кодекс. На заден план остана принципът за неизбежност на наказанието, който е единствената гаранция за личната и генералната превенция. За сметка на това чрез въвеждането на висок размер на наказанието лишаване от свобода създаваме проблеми в следващите етапи – на изпълнение на наказанието. Отделят се много повече средства за издръжка. Условието в местата за лишаване от свобода, както констатира години наред Комитетът срещу изтезанията и Европейският съд по правата на човека, не отговарят на стандартите за хуманно отнасяне към човек – сочат се малтретиране на задържаните, насилие между затворниците, пренаселеност в затворите, лоши битови условия и в арестите, и в затворите, неадекватно здравно обслужване на задържаните, ниско професионално ниво на персонала, проблеми с дисциплината, сегрегация и лишаване от контакти с външния свят. Невъзможността да се осигури работа за всички задържани води до загуба на трудови навици, а „бездействието е учител на всяко зло“. Липсата на социални контакти води до загуба на социални навици. След освобождаването им тези лица биват дистанцирани от останалите, а продължителният престой „зад решетките“ и „стигматизирането“ водят до трудно възстановяване на трудовете и социалните навици. Появява се необходимост от осигуряването на нови средства, насочени към ефективни програми за ресоциализация. А решенията не са трудни за разбиране: намаляване на наказанията за сметка на осигуряване на тяхната неизбежност и въвеждането на алтернативни на лишаването от свобода наказания, съпроводени с програми, включващи осъществяването на социална дейност и възпитателна работа; повишаване на квалификацията на служителите; активна работа с лишените от свобода.

5. СЪЗДАВАНЕТО И ПОДБОРЪТ НА КАДРИ.

„Лошите закони в добрите ръце на изпълнителите са добри; и най-добрите закони в ръцете на лоши изпълнители са вредни“ (Фридрих Велики). Създаването на добри юристи не започва от висшето образование. То започва много преди това и важи за кадрите във всяка една област. Колапсът в образованието през последните години вече дава своите

резултати. Множеството висши училища на глава от населението и демографската криза имат за резултат глад на висшите училища за кандидат-студенти. От набавянето им зависи финансирането на висшето училище. Липсата на достатъчно деца и сривът в нивото на средното образование водят до толерантен прием във висшето. Част от пропуските на средното вероятно биват попълнени във висшето образование, но други остават. Липсата на обективни правила за оценяване води до съществени диспропорции в тежестта на една и съща оценка в различните обучаващи организации. Същото е положението и в различните комисии, провеждащи „магистратските“ изпити. Това поставя под съмнение дали класираните са най-добрите. Съмнението понякога се отстранява по недвусмислен начин – например когато децата на видни магистрати биват хванати с готови решения на изтеглени на „случаен принцип“ казус. Или когато се разкрият разговорите на някой пореден лобист. И това не е български „патент“, и не е отскоро – сочи се от Ф. Фенелон: „Съдии, които са купили съдебните си места, на свой ред ще продават правосъдие“. Вярно е и друго – „Най-развращаващото съчетание е на кървав закон с благодушен изпълнител“ (А. Стал). А независимо от наличието на множество знаещи, можещи и почтени юристи в средите на съда, прокуратурата и следствието, не може да не признаем, че има и случайно попаднали и те, бидейки благодушни изпълнители на волята на тези, които са ги пратили, винаги ще проявяват влечение към изопачаване на закона, колкото и добър или лош да е той. Изцяло може да бъде споделено становището на председателя на Съюза на юристите в България Владислав Славов, че не трябва да има принцип на случайния подбор при разпределение на делата, защото не бива да има случайни съдии. Затова е важно създаването на правила за подбор на почтени юристи най-вече по „върховете“ на съдебната власт. Състоянието, „жизнеспособността“ на цялата система зависи най-вече от подбора на членовете на Висшия съдебен съвет – от това дали те са знаещи и почтени, или липсата на тези характеристики ще доведе до избиване на комплекси в различни посоки. Те са тези, които подбират редовите магистрати и техните ръководители, извършват атестирването им и по този начин решават кой ще израства кариерно и кой не, налагат дисциплинарни наказания – всички тези правомощия са важен лост за управление, но и за влияние в системата. Като че ли обаче превърналите се в традиция скандали около този орган потвърждават констатацията, че „Тези, които не се подчиняват на законите, най-строго следят за изпълнението им“ (П. Буаст). Последните скандали обаче потвърждават и друг извод, важащ и за ВСС: „Съдебните места приличат на бодливи храсти, овцата намира в тях убежище, но не може да излезе от тях, без да остави част от вълната си“ (П. Буаст). Когато приключи мандатът на този орган, неговите членове ще се върнат сред своите колеги и в зависимост от тяхното поведение ще получат и съответно отношение. И както всеки управляващ, не трябва да забравят, че „падането от високо е най-болезнено“. Що се отнася до необходимостта от гарантиране на независимостта както на съдебната власт като цяло, така и на отделния магистрат, то независимо от силата и посоката на натиска, не бива да се подценява съвестта: „Всички могъщи сили, разрушаващи градове и унищожавачи народи, остават безпомощни против един човек, ако в него има достатъчно воля и душевно безстрашие, за да остане

свободен, защото те, които са си въобразили, че са победители над милиони, не могат да подчинят един-единствен – свободната съвест” (Стефан Цвайг). Трудно е да издържи на натиска един съвестен магистрат, но когато мнозинството магистрати проявят съвест и застанат заедно срещу натиска, без съмнение ще го преодолеят, независимо от трудностите и както се видя и през последните месеци, от силните медийни нападки. Интелигентните хора ще оценят правилно както реакцията на магистратите, така и манипулациите по повод на тях. А колкото повече укрепва формираното вече гражданско общество, толкова по-адекватна ще става и обществената реакция.

6. НЯКОЛКО ПРЕПОРЪКИ КЪМ „ОТГОВОРНИТЕ“ ИНСТИТУЦИИ.

За тревожните тенденции при (не)овладяването на престъпността безспорно всеки от органите, натоварени с правомощия по превенцията и наказването ѝ, си има своите „заслуги“. Добре би било законодателната власт да се придържа към няколко основни положения, изградени върху разбирането за правото като „изкуство за доброто и справедливото“: „Закон без справедливост е тирания“ (П. Буаст); „Извънредните закони са узаконен деспотизъм“ (П. Буаст); „Законодателството трябва да бъде отзвук на разума, а съдията – отзвук на закона“ (Питагор). Отстъплението от разума в полза на популизма – един от „интимните неприятели на демокрацията“ (Цветан Тодоров, *Les ennemis intimes de la démocratie*, Paris, Robert Laffont – Versilio, 2012), в дългосрочен план винаги има тежки последици, а понякога те са и необратими. При иницирането от правопрлагащите държавни органи на едни или други законодателни промени, обосновани с „необходимост в практиката“, законодателят следва внимателно да прецени дали проблемите в практиката се дължат на законодателен пропуск, или на липсата на необходимите правни познания, на институционална криза, на организационни пропуски или просто на нежелание за работа (на мързел). Добрите управленци са тези, които притежават мъдрост, далновидност и решителност и това е правилната последователност – решителността не следва да предшества осмислянето на проблема. Не бива да се поддава на изкушението да се намесва в правораздаването и изпълнителната власт, защото „Правосъдие без сила се оспорва; сила без правосъдие се обвинява“ (Бл. Паскал) и „Да събаряш правосъдието означава да подкопаваш основите на държавата“ (Потевин). Подкопаването на устоите на държавата я прави безсилна в борбата с престъпността и неизбежно някой ден всеки влиза в ролята на пострададал от престъпление (или неговите близки). Представителите и на трите власти следва ясно да осъзнават, че примерът в обществото се налага от тях. Ако те демонстрират нагласи към нарушаване на закона, това поведение ще се мултиплицира в обществото, и колкото и контролни и правопрлагащи органи да има, те няма да стигнат за установяване и наказване на всички нарушения. „Тези, в чиито ръце са законите за управление на народите, са длъжни винаги сами да се управляват от законите“ (Ф. Фенелон) – върху това правило се гради авторитетът на държавната власт – най-мощното оръжие в борбата с престъпността.

Що се отнася до дейността на служителите в МВР и органите на съдебната власт, натоварени в процеса по правораздаване, те следва ясно да съзнават, че не просто

вършат някаква работа срещу заплащане, а решават човешки съдби. И да имат предвид няколко основни положения: „Несправедливият съдия е по-лош от палач“ (П. Буаст); „Когато правосъдието се е изказало, следващата дума трябва да бъде на човечността“ (Вернио); „Когато виновният е оправдан, осъден е съдията“ (Публий Сир); „Трептящата невинност е обвинителна присъда а съдията“ (Публий Сир); „Четири са задълженията на съдията: да изслушва внимателно, да отговаря мъдро, да съобразява трезво и да решава безпристрастно“ (Сократ).

И накрая, не бива да се подценява и ролята на „четвъртата“ власт, защото „Един от подводните камъни, в които така често се разбива правосъдието, е предубеждението“ (Ж.-Ж. Русо). Налагането на своите собствени виждания по определени съдебни процеси или по конкретни действия на органите на съдебната власт, вкл. ВСС, и липсата на обективно и цялостно представяне на информацията от определени медиуми може да има доста силен заряд за деструктиране на правораздаването. Липсата на закон за медиите с ясно формулирани техни задължения във връзка с отговорното представяне на информация създава предпоставки за манипулативно поднасяне на определена информация или части от нея. Това, от своя страна, целенасочено създава нагласи в отделни групи в обществото, които често се разминават съществено с преценката на професионалистите, които имат знанията и способността да анализират коректно протичащите процеси. Доколкото правната информираност се разглежда като основен компонент в структурата на правосъзнанието и като необходима предпоставка за формиране на общественото мнение (Общественото мнение за наказателния закон. София, 1987, Издателство на БАН, с. 19), оставянето на въпроса за верността на публикациите (често съответстващи на разбирането за „паксвил“) само и единствено в ръцете на медиите предизвиква доста вредни за обществото последици.

ИЗВОД

Правните норми не могат да се разглеждат откъснато, сами за себе си, а само и единствено в своята съвкупност. Невъзможно е да се даде решение само на един въпрос от включените в наказателната политика на държавата, защото вариантите за решения на всеки един от въпросите зависят от даденото решение на останалите. Най-доброто комплексно решение трябва да се подбере след съпоставка с останалите възможни решения, но всички варианти следва да се разглеждат като комплексни, в своята цялост. В противен случай правните норми няма да действат синхронизирано, а разнопосочно, което, естествено, блокира целения от тях ефект. Несъмнено обаче важна предпоставка за ефективността на наказателното правораздаване е наличието на правна култура и на авторитет на държавната власт. Всички държавни органи, юридически лица и граждани трябва да знаят, че „Понякога законите спят, но никога не умират“ (Максим). Темида е съпяла, но пък си има меч.

БЕЗКОНТРОЛНОСТ И БЕЗОТЧЕТНОСТ НА АКТОВЕТЕ И ДЕЙСТВИЯТА НА ГЛАВНИЯ ПРОКУРОР

Велислав Величков

ЗА СТРУКТУРАТА НА ПРОКУРАТУРАТА

Фигурата и правомощията на Главния прокурор са детайлно уредени в Конституцията (чл. 126 и 127), както и в Закона за съдебната власт (чл. 136 и сл.). Настоящият устройствен модел на прокуратурата е пряко наследство от тоталитарния модел на правото на Народна република България, което пък е реципирано от съветския прокурорски модел, водещ своето начало още от 30-те години на миналия век, когато на практика се прилага инквизиционно право, в което обвинението от страна на прокурора е достатъчно за осъждането на лицето. Не трябва да се пропуска фактът, че по устройството на комунистическата държава и при действието на конституциите от 1947 и 1971 г. принципът за разделение на властите и взаимен контрол и баланс между тях не намира място, а напротив – въвежда се идеята за единство и неделимост на властта. Единна и централизирана по казармено-йерархичен модел, намираща се под пълната власт на Главния прокурор, а по места и на съответните административни ръководители на районни, окръжни и особено апелативни прокуратури, тропави и неефективни, на практика цялата структура и органи на прокуратурата се намират в пряка зависимост от фигурата на Главния прокурор. А доколкото прокуратурата е едноличен господар на досъдебното производство, то успехът или неуспехът на обвинението по дела от значим обществен интерес, както и по тези за тежки престъпления срещу личността и собствеността се намират в плен на т.нар. “методическо ръководство на Главния прокурор върху дейността на всички прокурори”, а това влияе пряко върху провеждането на държавната наказателна политика.

Всеки прокурор се намира под прякото ръководство на по-горестоящия нему, а всички заедно са подчинени на Главния прокурор. Така, в ситуацията и на непрозрачно разпределение на делата и преписките в прокуратурата, на практика не се знае по какви и чии указания се разследва и обвинява, кой и при какви случаи ще внесе и поддържа обвинението в съда, както и защо се прекратяват или не се образуват предварителни проверки, които не подлежат на никакъв съдебен контрол, защо се спират или прекратяват досъдебни производства, как се следи давността за погасяване на наказателното преследване.

Такъв модел на единна, централизирана, еднолично подчинена и безотчетна прокуратура не съществува в нито една държава членка на ЕС и това е много показателно! Най-близък до българския модел беше румънското устройство на прокуратурата до 2006 г., преди въвеждането на независимия главен прокурор и подчиненото нему звено за интегритет

за борба с корупцията по висшите етажи на властта. Дори по Конституцията от 1947 г., а след това по тази от 1971 г. Главният прокурор се избира от Народното събрание и се отчита за дейността си пред него, като осъществява организационно ръководство на органите на прокуратурата и следи за общ надзор за законност – за точното и еднакво приложение и изпълнение на законите. Всъщност точно с тези нормативни уредби на конституционно и законодателно ниво тогава са въведени принципите на единоначалието и централизма в прокуратурата, но Главният прокурор все пак се избира и отчита пред Народното събрание, тоест съществува, поне привидно, някаква форма на контрол и отчетност.

ЮЗДИТЕ НА „МЕТОДИЧЕСКОТО РЪКОВОДСТВО“

В настоящата Конституция са въведени конституционни принципи за независимост на магистратите, за свободно изграждане на вътрешно убеждение и подчинението им само на закона, които обаче не са скрепени със съответните законови гаранции. Не е налице възможност за свободно изграждане и проява на вътрешно убеждение, нито пък за подчинение само на закона, когато задължителните инструкции, писмени и устни указания на по-горестоящия прокурор по конкретна преписка, досъдебно производство или дело могат да влязат в колизия с убежденията и разбиранята за приложението на закона на компетентния прокурор. И тъй като при наличие на подобни задължителни указания не може да се работи и постановява по убеждение и в рамките на оперативната самостоятелност в действията на компетентния прокурор, а по убеждението и четенето на закона от горестоящия, то следва, че се нарушава и основен конституционен принцип, заложен в чл. 117, ал. 2 от КРБ. По Конституция структурата на прокуратурата следва да е в съответствие с тази на съдилищата (чл. 126, ал. 1 КРБ). Така е било до 1944 г. и след това при Конституцията от 1947 г., прокуратурите са били формирани към съответните районни и окръжни съдилища. Сега по действащата законовa уредба те са самостоятелни организационно-административни структури към самата прокуратура и се намират в пълно подчинение на своите административни ръководители, а оттам всички заедно – на Главния прокурор.

От своя страна, действията и актовете на Главния прокурор не подлежат на контрол и отчетност, с изключение на задължението му да внася веднъж годишно отчет за дейността на прокуратурата във Висшия съдебен съвет, който го обсъжда и приема формално и го изпраща за сведение на Народното събрание, което също формално го приема. Не е предвидена възможност народните представители да задават въпроси и да влязат в дебат по този доклад, нито пък е предвидена процедурна възможност да го върнат за ново обсъждане във ВСС. Няма никаква предвидена мярка или санкция по отношение на Главния прокурор, ако, съвсем хипотетично, ВСС или НС не приемат годишния доклад за дейността на прокуратурата и това не е основание за предложение за предсрочно прекратяване на мандата му, въпреки че в този случай най-висшият орган в парламентарната република би констатирал, че Главният прокурор не се справя със задълженията си. Приетата през 2006 г. изменена конституционна норма на чл. 129, ал. 3 предвижда, че Главният прокурор може да бъде освободен при трайна невъзможност да

изпълнява служебните си задължения, тежко нарушение или системно несправяне със задълженията си или уронване престижа на съдебната власт, но няма никакви законово определени критерии кога е налице системност при несправяне със задълженията, кои точно задължения или с какви свои действия един магистрат, пък бил той и Главният прокурор, може да урони престижа на съдебната власт. Кои в крайна сметка при пълното методическо ръководство на Главния прокурор върху дейността на всички прокурори може да прецени дали и как самият Главен прокурор се справя със задълженията си и как осъществява това ръководство, както и кои може да прецени, освен прокуратурата, дали дадено лице, дори това да е Главният прокурор, е извършило тежко нарушение при изпълнение на службата си и в какво се състои то?! Вече имаше случай по време на мандата на предишен главен прокурор, когато ВСС реши да приложи тази норма и да поиска оставката на Главния прокурор, но без да може сериозно да се обоснове поради липса на данни и от това не последва предсрочното освобождаване от длъжност на същия. Моето убеждение е, че следва да се предвиди възможност на конституционно и/или законодателно ниво ВСС или НС с квалифицирано или абсолютно мнозинство от състава си да направи до президента мотивирано предложение за освобождаване от длъжност на Главния прокурор при неприемане на годишния доклад за дейността на прокуратурата, тъй като това е единственият обективен критерий, който може да се приложи за изпълване със съдържание на понятието "системно неизпълнение на служебните задължения".

ДОКЪДЕ МОЖЕ ДА СТИГНЕ СВОЕВОЛИЕТО?

Законът за съдебната власт на практика не само бетонира единоначалието в прокуратурата, но довежда до абсурдни нива правомощията и пълната безконтролност на Главния прокурор, като по същество допълва и допълва Конституцията. Тук ще цитирам само няколко текста, за да илюстрирам това: Главният прокурор и неговите заместници могат писмено да отменят или изменят актовете на подчинените им прокурори, освен ако са били предмет на съдебен контрол (чл. 139, ал. 2) – тоест дори и да не е по законосъобразност, дори и без основателни мотиви за това; Главният прокурор лично или чрез определени от него прокурори извършва ревизии и контролира работата на всички прокурори (чл. 142, ал. 1) – не е споменато дори по какви критерии и в какви случаи се извършват тези проверки и дали са само по законосъобразност и за точното прилагане на закона.

По-горестоящият по длъжност прокурор и прокурорът от по-горестоящата прокуратура може да извършва действия, включени в компетентността на подчинените му прокурори, и писмено да спира и да отменя разпорежданията им в определените със закон случаи. Писмените разпореждания на по-горестоящия по длъжност прокурор са задължителни за подчинените му прокурори (чл. 143, ал. 2 и 3) – тук директно се съдържа възможността за пряка и необоснована намеса в работата и оперативната самостоятелност на компетентния прокурор, а оттам на всички прокурори от страна на Главния прокурор; Главният прокурор може да командирова прокурори и следователи от цялата страна за срок до една година (чл. 147) – напълно необосновано и немотивирано при

какви условия и необходимост се извършва такова командироване, между какви по ранг структури на прокуратурата и дали по искане или поне със съгласието на съответния прокурор или поне на неговия административен ръководител; Главният прокурор ръководи прокуратурата (чл. 138) и "Всички прокурори и следователи са подчинени на главния прокурор" (чл. 136) – тези два текста от ЗСВ на практика описват цялата ситуация в българската прокуратура – всички прокурори и следователи се намират в пряка служебна, организационна и йерархична зависимост от Главния прокурор, той може по всякакъв начин и по преценка от него или заместниците му целесъобразност да се меси пряко в работата им, да изземва преписки и дела, да влияе върху избора на прокурора, който да ръководи разследването, да дава задължителни указания за конкретни дела и досъдебни производства, да нарежда лично или да спира и прекратява проверки и досъдебно производства, да влияе дори върху процесуалното поведение и избора на прокурор, който да поддържа обвинението по НОХД в съдебната фаза. Това, естествено, се прехвърля и законодателно е скрепено надолу по веригата, като под него съответните административни ръководители на апелативни, окръжни и районни прокуратури са оправомощени по същия начин спрямо по-долустоящите им прокурори и техните указания са задължителни в работата им, като всички тези вътрешнойерархични разпореждания не подлежат на съдебен контрол и преценка за законосъобразност – "Всеки прокурор е подчинен на съответния по-горестоящ по длъжност, а всички прокурори и следователи са подчинени на административния ръководител на съответната прокуратура" (чл. 136, ал. 4) и "По-горестоящият по длъжност прокурор и прокурорът от по-горестоящата прокуратура може да извършва действия, включени в компетентността на подчинените му прокурори, и писмено да спира и да отменя разпорежданията им в определените със закон случаи; (3) Писмените разпореждания на по-горестоящия по длъжност прокурор са задължителни за подчинените му прокурори" (чл. 143, ал. 2).

Всички тези действия подлежат на вътрешен контрол само в съответната прокуратура и разбира се, от Главния прокурор, което затваря веригата отново до неговата личност и правомощия, които не подлежат на никакъв контрол и отчетност. Не съществува и не е предвидена законово и никаква служебна или дисциплинарна отговорност, ако се установи, че по-горестоящият прокурор неправилно и необосновано се е намесил в работата на по-долустоящия, дал му е грешни задължителни указания, което е довело до негодно разследване или грешен обвинителен акт, поради което после обвинението е пропаднало в Съда, ако необосновано му е иззел преписка или досъдебно производство, ако е наредил незаконосъобразно спирането или прекратяването на такова или ако поради собствените си действия, с които се е намесил в работата на компетентния прокурор, е станал причина за погасяването по давност на наказателното преследване.

При какви ситуации и хипотези такъв отчет за собствените си действия или разпореждания, които съставляват пряка намеса в работата на компетентната прокуратура, не дължи Главният прокурор, дори по дела от значим обществен интерес или с огромен материален интерес, като например разпоредените лично от настоящия Главен прокурор действия на прокуратурата в една голяма банка в навечерието на нейния

фактически фалит и затваряне по административен ред или т.нар. "Афера Костинброд". Оказва се, че според Главния прокурор не се дължи информация на обществото дори при назначаване или определяне на негови заместници, които следва да отговарят за разследванията и обвиненията за корупционни престъпления, извършени от висши представители на властта. Отчетът пък по дела от значим обществен интерес се свежда само до показни пресконференции на прокуратурата по точно определени случаи, които имат по-скоро политически контекст, и които лично се преценяват от самия Главен прокурор (при всички, заемали този пост досега).

В чл. 84 КРБ с последните изменения от 18.12.2015 г. бе предвидена възможност Народното събрание да приема и изслушва и други доклади на Главния прокурор за дейността на прокуратурата и прилагането на закона, противодействието на престъпността и реализирането на наказателната политика, но само по негова инициатива и заявка, а не по свой почин, което на практика обезсмисля нормата, доколкото смисълът на взаимния контрол между властите във всеки един случай е контролиращият сам да може да изиска доклад и да направи проверка на данните, а не когато контролираният прецени (евентуално) да му се отчете.

Всичко изложено дотук дава възможност да се направи категоричен извод, че прокуратурата на РБ все още продължава да бъде устроена по тоталитарен постсъветски модел, следващ устройството на руската прокуратура, при еднoлични, пълни и неограничени правомощия на Главния прокурор, при негова пълна и безконтролна власт върху дейността на всички прокурори, при напълно формална и безрезултатна отчетност и реално при пълна липса на контрол и отговорност за действията, бездействията и актовете на същия за един доста дълъг, седемгодишен мандат, който не може да бъде предсрочно прекратен.

ПОДОБРЯВАНЕ НА УСЛОВИЯТА В ЗАТВОРИТЕ И ПОЛОЖЕНИЕТО НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА

Димитър Марков

ПРОБЛЕМИТЕ

Условията в местата за лишаване от свобода в България продължават да са един от основните нерешени проблеми в областта на наказателната политика като цяло и в частност в сферата на изпълнение на наказанията. Въпреки че усилията на държавата в тази посока вече дават своите първи резултати, все още част от затворите у нас са пренаселени, в много от тях материалните условия не отговарят на съвременните европейски и световни стандарти, а повечето лишени от свобода нямат адекватен достъп до работа, образование, социални дейности и здравно обслужване. Тези проблеми създават предпоставки за нарушаване на основните права на лишените от свобода, което на свой ред е причина за поредица осъдителни решения срещу България в Европейския съд за правата на човека в Страсбург. Поради големия брой такива решения Съдът дори прие пилотно решение срещу България, с което страната ни беше задължена в определен срок да предприеме ефективни мерки за справяне с пренаселеността и лошите условия в местата за лишаване от свобода.

1. ЛИПСА НА РЕСУРСИ

Проблемът с условията в местата за лишаване от свобода се дължи на съвкупност от различни причини. На първо място, постоянният недостиг на ресурси за поддръжка и ремонт на материалната база не позволява на компетентните органи да полагат дължимата грижа за затворите. Сградите на почти всички затвори в страната са безнадеждно остарели и амортизирани и въпреки периодичното им ремонтване трудно могат да бъдат приведени в пълно съответствие с международните стандарти. Към недостига на средства за поддръжане на материалната база трябва да се добави и недостигът на квалифициран персонал, желаещ да работи в местата за лишаване от свобода. За разлика от повечето институции, ангажирани с противодействието на престъпността, местата за лишаване от свобода системно страдат от липса на средства и са принудени да съкращават и без това ограничения си кадрови ресурс.

2. ЛИПСА НА ГЪВКАВИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАКАЗАНИЯ

Освен на липсата на средства обаче пренаселеността и лошите условия в затворите се дължат и на причини извън самата система за изпълнение на наказанията. Така например липсата на модерна и гъвкава система от наказания в Наказателния кодекс

дава на съдилищата твърде малко алтернативни възможности за наказване на извършителите на престъпления. На практика единствената адекватна алтернатива на лишаването от свобода в момента е наказанието пробация. Въпреки безспорната необходимост от това наказание обаче данните за неговото прилагане показват, че то се използва по-често като алтернатива на условното осъждане, отколкото на ефективно лишаване от свобода. Аргумент за това е фактът, че след въвеждането на пробацията броят на присъдите, определящи това наказание, непрекъснато нараства, но в същото време броят на ефективните присъди на лишаване от свобода не намалява със същите темпове. Нещо повече, самата пробация при определени условия (като например неспазване на пробационните мерки) може на свой ред да се трансформира в ефективно лишаване от свобода.

3. ПРЕДСРОЧНО ОСВОБОЖДАВАНЕ

Не на последно място, причина за пренаселеността, а оттам и за лошите условия в затворите е изключително рестриктивната правна уредба на условното предсрочно освобождаване. Освен че може да бъде приложено само веднъж, условното предсрочно освобождаване зависи твърде много от дискрецията на администрацията на затвора, докато самите затворници на практика са лишени от правото сами да поискат да бъдат освободени преди изтичането на срока на наложеното им наказание. С времето тази рестриктивна уредба доведе до постепенното установяване на трайна практика лишениите от свобода да бъдат предлагани за условно предсрочно освобождаване едва след като са изтърпели почти цялото си наказание.

4. НЯМА РАБОТА

За пренаселеността в затворите допринася и липсата на достатъчно работа за лишениите от свобода, тъй като по този начин се възпрепятства упражняването на предвидената в закона възможност за намаляване на наложеното наказание чрез полагане на труд. На практика в затворите работят едва около 10% от лишениите от свобода и само те могат да намалят престоя си в затвора чрез ангажирането си в трудова дейност. Липсата на работа се отразява и на постигането на целите на наказанието, а в голяма степен затруднява и успешната реинтеграция на осъдените след тяхното освобождаване.

РЕШЕНИЯТА

Проблемът с условията в местата за лишаване от свобода може да бъде решен само с комплекс от мерки, насочени както към коригиране на слабостите в правната уредба, така и към активното ангажиране на по-широк кръг институции и организации извън органите, пряко отговорни за управлението на затворите.

1. ЯСНА НАКАЗАТЕЛНА ПОЛИТИКА И РЕФОРМА НА СИСТЕМАТА ОТ НАКАЗАНИЯ

Преди всичко България има спешна нужда от приемане и провеждане на ясна и

последователна наказателна политика, основана на задълбочено изследване на състоянието и равнището на престъпността и на наличните ресурси за нейното противодействие, както и на оценка на практическите резултати от изпълнението на наложените наказания. Една такава стратегическа рамка би следвало да отговори на въпроса кои са онези отрицателните деяния, чиято степен на обществена опасност е достатъчно висока, за да е оправдано ангажирането на наказателната репресия на държава, и да определи извършителите на кои престъпления следва да бъдат лишавани от свобода, какви мерки следва да бъдат приложени спрямо тях в затвора и по какъв начин те ще бъдат интегрирани обратно в обществото след освобождаването им.

Въз основа на така очертаните приоритети следва да се проведе цялостна реформа в системата от наказания, така че да се гарантира, че в затвора ще попаднат само тези извършители, за които поради тежестта на извършеното престъпление или поради други фактори (като предишни престъпления) шансът да се поправят и превъзпитат, без да бъдат лишавани от свобода, е най-малък. Реформата в системата от наказания следва да засегне както видовете наказания чрез въвеждането на повече алтернативи на лишаването от свобода, така и начина за определяне на техния размер чрез система от правила, позволяващи леки наказания при първо провинение и пропорционално увеличаване на репресията при всяко следващо деяние. По този начин на съдилищата ще се предостави повече свобода, за да могат адекватно да моделират наказанието по вид и размер в зависимост от конкретния извършител и конкретното деяние. Така ще се ограничи и приложното поле на условното осъждане, което в момента се използва масово от съдилищата поради липсата на реална алтернатива на лишаването от свобода за много престъпления.

2. РЕФОРМА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НАКАЗАНИЯТА

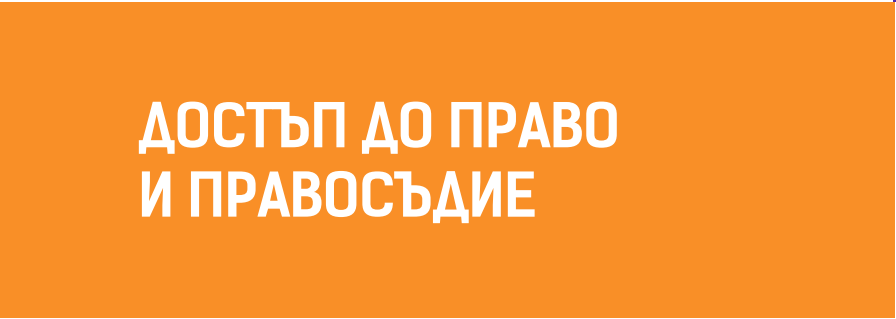

Освен в системата от наказания реформи са необходими и в правната уредба на тяхното изпълнение. У нас все още изпълнението на наказанията, и особено на лишаването от свобода, залага много повече на въздействието върху осъдения вътре в затвора, отколкото на стремежа за по-бързото му връщане обратно в обществото. В тази връзка е необходимо либерализиране на процедурите за условно предсрочно освобождаване чрез намаляване на сроковете, след които то може да бъде приложено, отпадане на ограничението, че е допустимо само веднъж, и даване на възможност осъдените, при определени условия, сами да инициират процедурата пред съответния съд. Същото до голяма степен важи и за процедурите за замяна на режима с по-лек и за преместване в затвор от по-лек тип (например от затворническо общежитие от закрит тип в такова от отрит тип). Подобна реформа, за която първите стъпки вече са налице, ще направи правната уредба по-гъвкава и ще позволи по-благоприятно третиране на лишените от свобода, които проявяват склонност към поправка и превъзпитание, за сметка на тези, които продължават да нарушават правилата и вътре в затвора.

3. СОЦИАЛНА РЕИНТЕГРАЦИЯ

На последно място, но не и по-важност, е необходимо по-сериозно ангажиране на институциите и организациите извън системата за изпълнение на наказанията със социалната реинтеграция на осъдените, които вече са изтърпели своето наказание. Тук се включват както редица държавни органи на централно и местно равнище (в областта на труда и социалната политика, образованието, здравеопазването и др.), така и неправителствените организации и общността. Въпреки че е сред основните фактори за намаляване на равнището на рецидивизъм, адекватна политика по отношение на осъдените след тяхното освобождаване у нас на практика няма. Държавата следва да предоставя адекватно съдействие на освободените лишени от свобода в търсенето на работа, битовото устройване, възстановяване на връзките с близки и роднини и т.н., както и да насърчава, включително чрез подходящо финансово стимулиране, организациите на гражданското общество и бизнеса, които имат готовност и разполагат с необходимия капацитет да предоставят подобни услуги.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, условията в затворите и положението на лишените от свобода не са изолиран проблем, а са част от по-големия и сложен въпрос за реформата в наказателната политика. Именно затова, както и за да са избегнат досегашните грешки и неуспехи, реформата трябва да бъде поставена в ясна концептуална и стратегическа рамка и всяка предприета мярка да бъде логическа част от тази рамка. В противен случай, както и досега, реформите няма да постигнат очакваните резултати, а там, където имат положителен ефект, той ще се дължи повече на случайно стечение на обстоятелствата, отколкото на адекватно планиране.

**ДОСТЪП ДО ПРАВО
И ПРАВОСЪДИЕ**

ВЪВЕДЕНИЕ

Какво означава „достъп до правосъдие“? Според институциите на ЕС²³ това е задължението на държавата да осигури на всеки, чиито права са нарушени, правото да се обърне към съд или към орган за извънсъдебно разрешаване на спорове, за да получи правна защита. Според тази дефиниция това включва правото на всеки гражданин:

- на справедливо и публично разглеждане на делото от независим и безпристрастен съд;
- да получи правен съвет, да бъде защитаван и представляван по време на делото;
- на правна помощ, когато не е в състояние да представлява себе си пред съда и не може да заплати на адвокат;
- неговото дело да бъде решено в разумен срок и да получи подходяща защита на правата си.

Темата е много широка и се пресича с останалите стъпки по програмата. Затова тук се концентрираме върху въпросите за правната помощ и въобще защитата на правата на гражданите, когато са накърнени, като едн от аспектите на „достъпа до правосъдие“. На това място се срещаме и с аспекти от голямата тема за правата на човека. Накрая, но не на последно място, ще обсъдим и въпросите за извънсъдебните или доброволните способности за решаване на спорове. **БЪЛГАРИЯ Е НА ПОСЛЕДНО МЯСТО В ЕС²⁴ ПО МЕРКИ ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА ИЗВЪНСЪДЕБНОТО РЕШАВАНЕ НА СПОРОВЕ.** Това води не само до натоварване на съдилищата, но често и до невъзможност ефективно да се осигури право при по-дребни случаи. Ето защо ще говорим за достъп до правосъдие, а не просто достъп до съд, което е по-тясното понятие.

²³ Дипляна на Агенцията на ЕС за основните права (FRA),

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1506-Factsheet-Access-to-justice_BG.pdf

²⁴ „EU Justice scoreboard“ за 2015 г., съставен от ЕК

http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/justice_scoreboard_2015_en.pdf

КАК ДА СИ ГАРАНТИРАМЕ ПРАВОСЪДИЕ ВИНАГИ В НАША ПОЛЗА?

Албена Комитова

Има една много известна история за две сестри, които се карат за един портокал. И двете искат портокала, а имат само един. Каране, боричкане, гърпане... Прибира се майката и съвсем естествено предприема мерки за прекратяване на скандала. Взима портокала и го разрязва на две – най-правилното решение в ситуация, когато трябва да разделим един портокал между две сестри. За голяма изненада на майката двете сестри продължили да недоволстват. Останали изцяло недоволстворени. За да се сложи край на кавгата, седнали най-накрая да разговарят. Когато поговорила майката с двете сестри, разбрала, че едната е искала портокала, защото от неговата кора ще сложи в кекса, който искала да направи, а другата сестра искала да пие портокалов сок.

ЗА СПРАВЕДЛИВОСТТА И ПРАВОСЪДИЕТО

Много са житейските ситуации, побрнали се между панките със съдебни дела, където търсещи справедливост субекти са се борили в рамките на съдебното производство за нейното провъзгласяване. Известна ни е обаче максимата, че справедливостта живее на етаж, до който правосъдието не винаги има достъп. И защо това е така се илюстрира именно с историята за портокала и двете сестри. В съдебната практика по не малко дела са произнесени правилни, но житейски несправедливи решения. Често може да попаднем и на съдебни решения, от които и двете страни остават недоволстворени и със силно наранено чувство за справедливост.

При произнасянето с решение съдът е обвързан изцяло с правната уредба и съдебната практика. Не съществува нормативен акт, който да може да обхване цялото разнообразие на човешки взаимоотношения и още повече – да предвиди възникването на всички възможни ситуации на накърняване на права. Животът е изключително динамичен – икономическите отношения са развиват и променят всеки ден, личните отношения също, науката се развива с бързи темпове във всички области и съвсем естествено е социалната среда да се мени непрекъснато. Съвсем естествено е законодателството да следва тези процеси, но също така е ясно, че по обективни и недотам обективни причини то не винаги успява да уреди всички съществуващи обществени отношения или ги урежда не по най-добрия начин.

В едно свое интервю социологът Антоний Гълъбов казва: „В езиците, основани на латинския, правосъдие и справедливост са синоними. У нас те запазват дълбоката си смислова разлика. Правосъдието изглежда като система, която функционира според

законите, но няма пряка връзка със справедливостта. Представата за това, че е възможно да бъде спазван законът и това да е нещо различно от справедливостта, не може да бъде разбрана извън нашата политическа култура“.

Известният германски социолог Волфганг Софски подлага понятието „справедливост“ на прецизен анализ и казва: „Нищо не разневява хората така, както несправедливостта. Гняв и възмущение помътнява погледа им, когато се почувстват оскърбени, презрени или предадени. Една погрешна присъда, едно произволно данъчно повишение – и недоволството експлодира“.

АЛТЕРНАТИВНО РАЗРЕШАВАНЕ НА СПОРОВЕ. МЕДИАЦИЯ – ЗАЩО НЕ?

В търсенето на справедливост във всяко общество са съществували методи за алтернативно разрешаване на спорове. Има исторически данни за използване на медиация и арбитраж още през 1800 г. пр. Хр. в Месопотамия при разрешаването на спорове със съседни кралства. През 300 г. пр. Хр. Аристотел възхвалява арбитража пред съда (A HISTORY OF ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION, JEROME T. BARRETT WITH JOSEPH P. BARRETT).

Конфуций смята, че най-добрия начин да се разреши спор е чрез морално убеждаване и съгласие, а не чрез принуда.

Медиацията като алтернативен способ за разрешаване на спорове в съвременния си вид възниква през 70-те години на миналия век в САЩ. В началото на 21-ви век започва нейното разпространение в Европа и в България през 2004 г. е създаден Закон за медиацията.

Медиацията е способ за разрешаване на спорове, който позволява на страните при спор сами да решат проблема си, да защитят интересите си и да запазят отношенията си. Тя е доброволна процедура – започва по желание на страните и продължава докато те преценят.

Всички обсъждания и документи в процедурата са поверителни и не могат да бъдат разкривани от участниците в нея както на трети лица, така и на друг участник в процедурата по медиация без изричното съгласие на страната, дала информацията. В защита на поверителността се подписват декларации за поверителност от участниците, а медиаторът има право да откаже да свидетелства в евентуален съдебен процес по същия спор.

Медиаторът е независим, неутрален и безпристрастен експерт, който помага на страните да преодолеят напрежението помежду си, да общуват по-лесно, да изяснят спорните въпроси, интересите и нуждите на всяка от страните, да преценят плюсовете и минусите на възможните решения и да изберат най-изгодното и реалистично за двете страни решение.

Процедурата по медиация се провежда в една или няколко срещи в зависимост от сложността на случая. Смята се, че след няколко срещи има яснота дали спорът може да приключи със споразумение.

Тъй като времето за разрешаване на спора е кратко, таксата, която страните заплащат за медиация, обикновено е по-малка в сравнение с обичайните разходи за разрешаването на един спор в продължение на месеци и години. Наред с това се

спестяват допълнителните разходи, свързани със съдебното производство, както и време и енергия, необходими за разрешаването на спора.

Процедурата се провежда по правила, определени съвместно от страните и медиатора, и във време и място, удобни за страните.

Тъй като страните сами вземат решение как да бъдат разрешени спорните въпроси помежду им така, че да отговарят на интересите им, обикновено и двете страни са удовлетворени от резултата. По тази причина постигнатото в медиацията споразумение най-често се изпълнява бързо и доброволно.

Медиацията е процедура, при която може да се разберат интересите и нуждите на спорещите страни, и както е в случая на двете сестри и единствения портокал, да се намери същинското справедливо решение на спора – портокалът да се раздели на кора и сок.

На практика това е единственият начин, по който ние можем да си гарантираме правосъдие в наша полза. Когато с помощта на квалифициран експерт медиатор ние поставим проблема за решаване „на масата“, изследваме интересите, които определят нашите искания и насочваме вниманието си към генериране на различни варианти за решение.

Важно е да се знае, че постигането на споразумение в процедура по медиация не е на базата на направени компромиси.

ПРЕГОВОРИ, ОСНОВАНИ НА ИНТЕРЕСИ

Роджър Фишер и Уилям Юри създават „бестселъра“ „Как да достигнем до ДА: договаряне на споразумение, без да отстъпваме“. Това е най-продаваната през 1981 г. книга не фантастика. Книгата предлага метод, наречен „преговори, основани на интереси“. Авторите разработват четири принципа, на които се базират тези преговори, и спазвайки тези принципи, ние винаги ще имаме две печеливши страни. Ето и четирите принципа:

1. Разграничете хората от проблема.
2. Фокусирайте се върху интересите, не върху позициите.
3. Генерирайте множество варианти за решение.
4. Настоявайте за използване на обективни критерии.

На базата на тези принципи е разработена и методиката за постигане на споразумение в процедура по медиация. Медиаторът фокусира страните по спора върху проблема/ите/ за решаване. С подходящи въпроси подпомага разкриването на интересите на всяка от страните. Съвместно работят за намиране на различни варианти за решаване на спора. Какво е справедливо за всяка от страните е основен въпрос в процедурата по медиация.

ДА СТАНЕ ЛИ МЕДИАЦИЯТА ЗАДЪЛЖИТЕЛНА У НАС?

Този безспорно полезен метод за извънсъдебно решаване на спорове, за съжаление, все още се използва много малко у нас. В свой доклад до Европейския парламент професор Джузепе де Пало представи свое проучване: в Европа от 2013 и 2014 г. показват, че във всички държави медиациите са около 0,05% от съдебните спорове. Единствено в Италия те

надвишават 170 000 за 2014 г. Това е постигнато именно с изменение в законодателството и въвеждането на задължителния опит за медиация. Той представлява участие на страните в една първа среща, след която могат да завеждат съдебно дело или да продължат с медиация. Резултатите са 47% споразумения, постигнати в медиация.

Изчислението за България е, че ако всички граждански и търговски спорове отидат на медиация и само 50% от тях бъдат разрешени със споразумение, гражданите и търговците ще си спестят 700 млн. евро на година.

Естествено, не е необходимо, нито възможно всички тези спорове да преминават през медиация. Препоръката на проф. Де Пало е да изберем част от тях – 10-20%, които да преминават задължително през първа среща по медиация. В Италия тези спорове са за делба, наследство, недвижими имоти, семейни имуществени отношения, наем, лекарска грешка, клеветата, застраховки, търговски, банкови и финансови договори и др.

Ползите от въвеждане на задължителен елемент на медиация биха били големи за спорещите страни. Те ще спестят време и пари – за България изчислението е, че биха спестили средно 198 дни и 836 евро на спор, ако се постигне споразумение в 50% от случаите.

Професор Де Пало посочва още: Ползите за страните, разбира се, надхвърлят простите изчисления. Резултатите от медиацията често определят как ще продължи един бизнес – дали ще се запази, или ще фалира, как ще продължи животът на едно дете – с подкрепа и от двамата родители, или в недостиг на средства и внимание.

Реално в медиацията страните договарят нещо, което във всички случаи би било по-изгодно, отколкото очакваното в съда. Защото задачата на съда е да приложи закона, докато задачата при медиацията е да се намери житейско решение, което и двете страни приемат за добро и справедливо. Решенията в медиацията търсят реални ползи и за двете страни. Когато длъжникът не разполага със средства, с които да плати, кредиторът например може да договори вместо вземането си гарантирана възможност за бъдеща печалба. Били сме свидетели на това как длъжникът съдейства на кредитора да сключи договор с трето лице, от което да получи много по-големи потенциални печалби, отколкото дължимата сума. При медиация може да се договори некачествените стоки, за които се спори, да бъдат продадени и така се получи сума, достатъчна, за да покрие задълженията и дори да остане печалба. След медиация има случаи длъжник и кредитор да създадат съвместно предприятие.

Това е възможно заради опитното съдействие на медиатора в преговорния процес – той успява да успокои страстите и да насочи страните да търсят решение, което максимално да ползва бъдещите им планове. На медиатора страните могат да доверят при пълна поверителност докъде биха стигнали в отстъпките и какви са приоритетите им, така, че да се видят точките, по които интересите им може да съвпадат.

Медиацията е единственото средството, чрез което ние можем да си гарантираме правосъдие в наша полза.

ЗА ОТГОВОРНОСТТА НА ГРАЖДАНИТЕ

Димо Господинов

Когато вечер си пуснете новините и видите историята на поредния нещастник, който е осъден от монополисти за хиляди, без реално да гължи и стотици, чувствате ли се отговорни за това? Съпричастни? А когато чуете за поредния оправдан политик или друг очевиден престъпник, смятате ли, че и вие имате вина за това? Тази статия е за всеки, който отговаря с „не“ на горните въпроси.

Всъщност постигането и поддържането на върховенството на закона и всеобщият достъп до право и справедливост е в не малка степен грижа и отговорност на всеки един гражданин на тази страна. Има едно проучване от 2011 г. на международното звено на Галъп²⁵ за степенята на гражданско участие по света. В него на челни места са развити държави с гарантирано върховенство на закона. Къде е България там? Ние сме на 123-то място от 130 държави. Излиза, че по-активни са граждани дори на държави като Туркменистан, Малави, Пакистан, та дори и Сомалия. Дори и да поставим под съмнение показателността на това изследване, ние всички много добре знаем, че българите нямаме навик да защитаваме правата си или да се грижим с индивидуални действия за обществения интерес. До какво води всичко това?

ПРОБЛЕМИТЕ

Ние не защитаваме достатъчно усърдно правата си

Нека се върнем на нещастния човечек от новините, на когото са му взели къщата заради несъществуващ 500 лв. дълг към „Топлофикация“, който се е умножил десеторно с такси към ЧСИ и съда, както и други разноски. Хайде да си представим как се е развила историята му.

Първо, той не се е поинтересувал колко точно са му сметките и за какво ги гължи. Не е оспорвал пред „Топлофикация“ начислените суми, не е сезирал КЗП, КЕВР и дори и омбудсмана на Републиката, на когото не му е точно това работата, но помага. Просто си замълчал и чакал да му се размине.

След това „Топлофикация“ пуснала срещу него заповед за изпълнение. Той я получил, видял, че го търсят за нещо, което не гължи, но решил, че вместо да подаде възражение, е по-добре да се скрие, за да не го търсят повече и да му се размине, ако може. През ум не му минало да се обади на адвокат, да не е луд да дава 20 лв. за консултация.

И така „Топлофикация“ издала изпълнителен лист срещу него и започнала изпълнително дело. Когато дошъл ЧСИ да му връчи покана за доброволно изпълнение, той решил да се

²⁵Gallup international civic engagement survey (2011)
<http://www.gallup.com/poll/145589/civic-engagement-highest-developed-countries.aspx>

премести у приятели, за да не получава покани и съобщения от изпълнителя, с идеята да го измори и той да се откаже.

ЧСИ обаче не се отказал и след известно време му запорирал банковата сметка, където си получавал пенсията. „Нашият човек“ тогава разбрал, че нещата са сериозни, но решил, че вече е късно да се обади на адвокат. Не се и обадил на ЧСИ да му каже, че по запорираната му сметка получава единствените си доходи.

Разбрал, че вече дължи 5000 лв. с доста раздути разноски, но какво да се прави – трябвало да плаща. Решил да си продаде единственото жилище, защото така и така щели да му го вземат. Продал на безценица, платил си дълга с всичките разноски и се обадил в една телевизия, за да се оплаче...

Всъщност „нещастният човечец“ е имал много възможности да се защити, но не го е направил. Нормално е не всеки да познава правата си и да не знае какви са ефектите от уведомяването, възражението, несеквестрируемостта на най-необходимото имущество, както и да не умее да ползва процесуалните си средства за защита.

Не е нормално обаче да си пасивен и да чакаш да ти се размине, вместо да се отбраняваш.

Не е разумно да не потърсиш квалифицирана адвокатска помощ, когато смяташ, че си прав, или дори само когато се съмняваш в това. Резултатът е един – имаме права, но те остават само на хартия, защото изискват нашето активно поведение, включително отстояването им, когато институциите не ги съблюдават правилно. Изводът – върховенството на закона зависи и от нас. Разбира се, има много още какво да се желае по отношение на законодателството и възможностите, които ни се дават, както и от поведението на институциите при защита на правата ни, но това е отделна дълга тема. Щрихи от нея обаче ще засегна в изложението към следващия проблем.

НИЕ НЕ БРАНИМ ОБЩЕСТВЕНИЯ ИНТЕРЕС С НУЖНОТО УСЪРДИЕ И НЕ СЪДЕЙСТВАМЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ

Да, по този въпрос веднага някой може да каже, че дългите години на отчуждение на българина от гържавността му (500 години османко иго и 45 години тоталитаризъм, както и няколко диктаторски режима помежду им) са довели до това, че днес ние не чувстваме гържавата си като наша. Допълнително последните 26 години на фасадна демокрация и системна гавра с правосъдието са допринесли за огромното ни недоверие към институциите, оттам – и нежелание да им сътрудничим или да ги ползваме.

И все пак не мога да приема за нормално бездействието ни по отношение реалното налагане на върховенството на закона. Ние всички много обичаме да се оплакваме, че няма осъдителни присъди срещу лица от висшите етажи на властта или едрата организирана престъпност, но какво правим, за да съдействаме за случването на всичко това?

На първо място, интересуваме ли се въобще от темата за правосъдието в България отвъд личните проблеми на всеки един от нас? „Върховенството на закона“ ценност ли е за всеки българин, или е празна приказка за пред Брюксел, но при всеки удобен случай бихме се възползвали от привилегии и шуробаджанащина? Интересуваме ли се от развитието на т.нар. „правосъдна реформа“, или предпочитаме да четем жълти вестници и да

обсъждаме кой с кого е спал?

След това, изискваме ли от политическия ни елит мерки за подобряване на правосъдието – независимост на съда, отчетност и ефективност на прокуратурата, качествен и мотивиран човешки ресурс? Готови ли сме да слоим всяка съпротива с активни и настоятелни граждански действия, включително масови протести и упорит натиск?

Индивидуалните действия – те също са много важни за постигане на обществен резултат. Сигнализираме ли институциите за нередностите, на които ставаме ежедневно свидетели? Следим ли и настояваме ли за разнищването на всеки сигнал, който подадем? Как реагираме, когато видим, че се извършва престъпление или посегателство срещу някой друг?

Знам, че честните отговори на тези въпроси, а и на много други сходни масово е „не“. Задаването им не е самобичуване или оправдаване на институциите и политическия, но и правосъден елит, а опит да потърсим и в себе си вината за липсата на реално върховенство на закона в нашата страна. Тъжната констатация е, че все още не знаем какво да правим с демокрацията и как да живеем в нейните условия и в резултат не можем да кажем, че имаме съвсем такава. „Държавата – това сме ние“ е болезнено вярно клише.

РЕШЕНИЯТА

Поставените проблеми не са от естеството да получат институционални решения или пък такива, които могат да се случат с единичен законодателен или какъвто и да е друг акт. Но все пак:

1. Обръщайте се към адвокатска помощ, когато имате правен проблем. Със сигурност излиза по-евтино в крайна сметка. Намерете си човек, на когото имате доверие, и нека консултира цялото ви семейство. Нещо като общопрактикуващ лекар, насочен към профилактиката и превенцията.

Ако нямате средства да си платите за адвокат, потърсете правна помощ – държавата ще ви осигури безплатна такава. Има Закон за правната помощ, който действа във ваша полза и можете да се обърнете към Националното бюро за правна помощ или към съда, за да ви съдействат.

2. Запомнете, че вие носите отговорност за защитата на собствените си права и интереси. Институциите могат да помагат, но все по-рядко по тяхна инициатива. Администрацията е с нагласата да работи толкова, доколкото я натискат и изискват от нея. Използвайте всички свои средства за защита и си настоявайте за правото.

3. Никога не забравяйте, че вие носите и отговорността за обществените дела. Свикнали сте с мисълта, че държавата е нещо извън вас и някой друг ще се погрижи за добруването на общността ни? Това вече не важи, ако някога въобще е било истина. Никой няма да свърши работата на гражданина вместо него. Трябва да сме активни и настъпателни.

4. Накрая, но всъщност най-важното, върховенството на закона е невъзможно, без то да е ценност за гражданите на нашата държава. Учете ли децата си, че трябва да уважават и спазват закона? Давате ли им личен пример колко е важно това? – Оттам се почва. И разбира се, никога не трябва да се колебаем да сме солидарни като общество срещу всеки, който си позволява да погазва законите и правата на гражданите.

ЗАКЛУЧЕНИЕ: КАК ПРАВОСЪДНАТА РЕФОРМА ПРОМЕНИ РУМЪНИЯ?

Моника Маковей

През октомври 2004 г. доклад на Европейската комисия за Румъния (във връзка с амбициозната цел страната да се присъедини към ЕС) подчерта „неефективността на борбата с корупцията и ниското качество на правораздаването“. В него се спомена, че това са двете основни пречки пред членството на Румъния в ЕС. Ситуацията в страната обаче не предразполагаше за това пречките да бъдат преодолени преди 2007 г. – датата на приемане на страната в Съюза. Поради това Европейската комисия наложи изключително строги условия – т.нар. „червени знамена“ – към новото правителство, водено от Калин Попеску-Търчану. До пролетта на 2005 г. управляващите трябваше да представят четири важни документа – антикорупционна стратегия, стратегия за реформа на съдебната система и съответни планове за действие. В противен случай приемането на страната щеше да бъде отложено.

През декември 2004 г. Моника Маковей стана министър на правосъдието. Тя беше независим министър; не принадлежаш към никоя политическа партия. На нея и бе възложена почти непостижимата задача да се справи с всички правосъдни предизвикателства и да подготви първите сериозни стъпки към европейския път на страната.

Първите и думи като министър по време на пресконференцията по нейното назначение бяха: „Положението е горещо“.

Маковей започна незабавно своята работа. Тя разпусна тайната служба на правосъдното министерство, която е подслушвала съдии и политици и е събирала информация, за която Маковей казва: „Ние не знаехме за къде е и при кого е“. С това си действие за пръв път в Румъния тайна служба е преустановила своята дейност.

Също така тя въведе нови процедури за проверка на обвързаността на съдиите и прокурорите с разпуснатата „Securitate“. Налага забрана на магистратите да си сътрудничат по какъвто и да било начин с разузнавателните служби. В допълнение се въвежда ново законодателство срещу имунитета на хора, заемали високи позиции във властта, и се криминализира укриването на данъци.

Същевременно тя подсигурира независимостта на магистратите, като увеличава техните заплати, за да се намали възможността те да приемат подкуп. Създава Националната антикорупционна дирекция и насочва дейността ѝ към борба с корупцията по високите етажи. За първи път в историята на румънската посткомунистическа съдебна власт народни представители и висши държавници са разследвани и са им повдигнати обвинения. Най-знаменито е осъждането на бившия министър-председател

Адриан Нъстасе, чието обвинение е заведено от бившия ръководител на Дирекцията – прокурор Даниел Морар.

Тя също така задължава със закон политиците да декларират своите доходи, а конфликтът на интереси бива криминализиран. На 18 април 2005 г., националната стратегия за борба с корупцията и стратегията за реформа на съдебната система биват публикувани.

На 23 април 2005 г. в Люксембург Румъния подписва Договора за присъединяване към Европейския съюз и тогава бившият комисар по разширяването Оли Рен заявява, че „Румъния предприе значими действия по отношение на присъединителните задължения, особено по отношение на правосъдната система и борбата с корупцията. Рагвам се да споделя, че днес всички стратегически документи в тази област, изискани по време на преговорния процес, са предадени от румънското правителство навреме“. Тези документи засягат борбата с корупцията, съдебната реформа и охраната на границите.

Така 9 години по-късно Моника Маковой поглежда назад към съдебната реформа и говори за промените, които тази реформа е донесла на страната ѝ, и последствията от нея за обществото.

1. КАК СЕ ПРОМЕНИ СЪДЕБНАТА СИСТЕМА?

„Всяка промяна отвътре е невъзможна. Нужно е да се намери агент на промяната отвън. Дълбоките реформи са трудни за осъществяване, защото първият, който ще се противопостави, е самата система, нуждаеща се от реформа. Има съдии и прокурори, които дори днес продължават да бъдат против опитите за промяна в системата.

За да ви дам пример, уеднаквяването на съдебната практика беше важно предизвикателство и все още има проблеми. В началото част от съдиите се противопоставиха на процеса по уеднаквяване, изтъквайки довода, че той ограничава тяхната независимост. След това разбраха, че това не е вярно и навсякъде по света е нужна единна съдебна практика. Правосъдието не е лотария. На него му трябва ясни и обстойни закони, които да бъдат следвани от всички. В противен случай хората нямат доверие на съдебната власт.

Независимостта на съда не предполага правото на съдията и прокурора да правят каквото си искат. То е право на хората да получат независими съдии и прокурори.

Също така хората вътре в системата са много важни. Не всеки може да бъде съдия или прокурор; това е професия, за която са нужни особени качества и умения. Освен солидните знания човекът трябва да е силен, умерен и способен да предприема рискове.

Днес има повече съдии и прокурори, работещи по сложни корупционни дела. Те се превръщат в модели за поведение за останалите и продължават да градят доверие към системата. Фактът, че са независими и могат да разследват, повдигат обвинения и обвиняват олигарси и политици, независимо от политическите им пристрастия, е огромна стъпка напред. Мисля, че това е най-голямата полза от това, че в Румъния имаме правосъдна реформа. В интерес на истината магистратите не трябва да чакат някой да ги направи независими; те сами трябва да отстоят своята независимост!“

2. КАК СЕ ПРОМЕНИ ДЪРЖАВАТА?

„Държавата – заложник на корупция, групи със скрити интереси и организирана престъпност, – частично се завърна на гражданите и им даде истинска свобода чрез реформата в съдебната система. По време на този процес държавата стана по-силна; създаде се солидна почва за изграждане на демократични ценности.

Държава с върховенство на закона е тази, в която както крадецът, така и корумпираният трябва да се изправят пред закона – премиер, политик, народен представител, министър, съдия, прокурор, кмет, собственик на футболен клуб – по същия начин, както всеки друг гражданин. Те трябва да се подчиняват на същите правила. Това наричам „здравословното състояние на демокрацията“.

3. КАК СЕ ПРОМЕНИ ОБЩЕСТВОТО?

„Обществото започна да обръща повече внимание както на политиците и техните решения, така и на делата, касаещи корупция по високите етажи. Очакванията по отношение на времето за решаване на едно дело или за непротиворечива практика са по-високи отколкото бяха преди 10 години. Отчетността се увеличи. Така както говорим, доверието в DNA и Националната антикорупционна дирекция е 70%.

Хората осъзнават все по-ясно колко струва корупцията и от какво значение е ефективността и независимостта на съда. Това са задължителни условия за успешната борба срещу корупцията.

Корупцията подкопава институционалните устои на държавността. Корупцията води до бедност. Корупцията убива. Обществото ни вече не желае да страда от нейните последици.

В Румъния след престрелка в букурещки клуб 63 младежи умират. В случката се оказва, че са замесени корумпирани местни власти. Хората разбират това и излизат на улицата, настоявайки за нова политическа класа. Падна правителство а министър-председател беше освободен от длъжност. Значи е възможно.

Това беше основополагаща промяна в начина на реагиране на гражданите и на обществото като цяло; и това е обвързано с реформите. С всички реформи.“

4. И КАК ВСИЧКО ТОВА Е ОБВЪРЗАНО С ПРАВОСЪДНАТА РЕФОРМА?

„Силната съдебна система води до силно общество. Правилното функциониране на всички останали власти е основано на правния ред. Справедливостта е последният съдник за това кой е прав. Частният сектор също зависи от правосъдието и неговата независимост.

Ако правосъдната система се очисти, то тя впоследствие ще прочисти и политическата сцена и страната, тя ще премахне корупцията.

Това е и причината всички усилия за премахване на корупцията да трябва да започват със самата съдебна система. Тогава провалите на съдебната система ще въздействат върху съдебното сътрудничество между ЕС и САЩ.

Ако имате нерестформирана система – неефективна, – това ще окаже сериозно влияние върху международното сътрудничество при борба с организираната престъпност, трансграничната корупция, прането на пари, борбата срещу тероризма (който е

финансиран от организираната престъпност), поради липсата на доверие. Изключително важни дела не се разглеждат правилно и това поставя нашата сигурност под риск.

Поради всички тези причини ние се нуждаем от независима и професионална съдебна система. Винаги помнете: там където няма право, не може да има каквото и да било!”

РЕСУРСИ

НЕЗАВИСИМ СЪД И СЪДЕБНА СИСТЕМА

Повече по темата “Независим съд и съдебна система” можете да намерите на сайта на Move.BG – www.movebg.com

Статията, посветена на историята на следователя Бойко Атанасов – “[Платена съвест](#)”. Един разказ за това колко е важна независимостта на магистратите, за да се борят с корупцията.

Дискусия с участието на Росен Босев, Бойко Атанасов, Иван Георгиев и Ивanka Иванова – [Как да гарантираме независимост на съда и съдебната система?](#)

ДОБРО И ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

Повече по темата “Добро и ефективно управление на съдебната власт” можете да намерите на сайта на Move.BG – www.movebg.com:

Статията “[Зле разпределени](#)” – защо правосъдието в България е бавно? Какво пречи на доброто управление на съдебната власт?

Дискусията с участие на проф. Георги Димитров и доц. Даниел Смилов – “[Как да постигнем добро и ефективно управление на съдебната власт?](#)”

КАЧЕСТВЕН И ВИСОКО МОТИВИРАН ЧОВЕШКИ РЕСУРС В СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

Повече по темата “Качествен и високо мотивиран човешки ресурс в съдебната власт” можете да намерите на сайта на Move.BG – www.movebg.com:

Статията “[Това къде го пише?](#)” – за формализма или артистизма на българските юристи.

Дискусия с участието на доц. Кристиан Таков, Калин Калпакчиев и Симона Велева – “[Какъв човек трябва да е юристът?](#)”

МОДЕРНА И ЕФЕКТИВНА НАКАЗАТЕЛНА ПОЛИТИКА

Повече по темата “Модерна и ефективна наказателна политика” можете да намерите на сайта на Move.BG – www.movebg.com:

Статията “[За кого няма закони в България?](#)” – За кои престъпления „няма прошка“ и за кои „няма закони“ в България?

Дискусия с участието на доц. Екатерина Салкова, Мирослава Тодорова, Димитър Марков и Велислав Величков – “[Престъпление и наказание](#)”.

ДОСТЪП ДО ПРАВО И ПРАВОСЪДИЕ

Повече по темата “Достъп до право и правосъдие” можете да намерите на сайта на Move.BG – www.movebg.com:

Статията “[Негостъпното правосъдие](#)” – или по-генералният проблем със спазването на правата на човека у нас, едно от които е и достъпът до съд.

Дискусия с участието на Константин Пенчев, Албена Комитова и Ивайло Данов – “[Достъп до право](#)”.

АВТОРИ

САША БЕЗУХАНОВА е международно признат мениджър и алтруист с 20-годишна успешна управленска кариера в HR и значим принос в общественото развитие на България. Дългият списък с нейните бизнес постижения и инициативи в полза на социалния просперитет през годините включва позициониране на България като ИКТ център с глобална значимост, насърчаване на предприемаческата култура и утвърждаване ролята на жените в бизнеса в България и на европейско ниво. През 2013 г. тя напуска своята бизнес кариера и се посвещава на общественото развитие в България. Основава MoveBG – гражданска платформа за сътрудничество и конструктивен публичен дебат, утвърждаване на демократичните принципи и дефиниране на дългосрочни стратегии и иновативни политики за развитие на модерна България.

ВАСИЛ АЛЕКСАНДРОВ е юрист с интереси и практика в областта на гражданското право, търговското право и историята на частното право. Хоноруван асистент по Римско частно право в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“.

ВЕСЕЛИН ГЕОРГИЕВ е адвокат и синдик. Има интереси и работи в областта на гражданското и търговското право. И двамата съавтори пишат за платформата “Грамада” (gramada.org) – портал на българския юрист и активен сподвижник на MOVE.BG по проекта “Право и ред: справедливост в пет стъпки”.

ИВАН ГЕОРГИЕВ е съдия в Софийския районен съд (Гражданско отделение) и преподавател в Националния институт на правосъдието и в Академията на МВР. Води курсове по граждански процес, мерки за защита от домашно насилие и съдебни производства с участието на деца. Докторант по гражданско и семейно право в Института за държавата и правото към Българската академия на науките, автор на над 100 статии в специализирания печат, участвал е като лектор на много семинари в страната и чужбина.

РОСЕН БОСЕВ е журналист във в. „Капитал“ от 2005 г. Пише за проблемите на съдебната система и правоохранителните органи. Интересува се от теми, свързани с корупцията, съдебната реформа и защитата на човешките права. Два пъти е получавал наградата „Златен ключ“ на „Програма достъп до информация“ за използването на Закона за достъп до обществена информация в своята работа. През 2012 г. Получава награда „Човек на годината“ за цялостен принос към защитата и утвърждаването на правата на човека в България, а през 2015 г. – наградата „Валя Крушклина“ в категорията за печатни медии. Специализирал е разследваща журналистика в Белгия, Франция и САЩ.

ПРОФ. ГЕОРГИ ДИМИТРОВ е доктор по право от Католическия университет Льовен, Белгия (Ph.D., 2008 г.). Придобива с отличие магистърска степен по право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Юридически факултет (LL.M., 1995 г.) и има редица специализации в чужбина. Понастоящем е хабилитиран преподавател – професор по право на информационните и комуникационните технологии в УНИБИТ и в БАН. Преподава в редица престижни университети в страната и чужбина.

Авторът е адвокат към Софийска адвокатска колегия, съдружник и учредител на едно от водещите български адвокатски дружества „Димитров, Петров и Ко.“ (www.dpc.bg) и ръководител на отдела му по право на информационни и комуникационни технологии. Председател на Фондация „Право и Интернет“ (www.netlaw.bg) и на нейния Научноизследователски център по право на информационните и комуникационните технологии. Има богат опит от участие като експерт в законодателния процес в България, свързан с електронното управление, електронната идентификация, електронната търговия и информационното общество.

КАЛИН КАЛПАКЧИЕВ е съдия в Софийски апелативен съд и член на ВСС от съдийската квота. Завършва Софийския университет „Св. Климент Охридски“, специалност „Право“ през 1993 г. Специализира в САЩ и Франция. Започва през 1995 г. като съдия в Добрич, от 2000 до 2005 правораздава в СРС, а от 2005 досега е наказателен съдия в Софийския апелативен съд. От 2009 до края на 2011 г. е преподавател по наказателно право в Националния институт на правосъдието. Практикувал е и 2 години като адвокат. От 2012 г. е член на ВСС от квотата на съдиите.

Доцент, доктор по право, КРИСТИАН ТАКОВ е преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“ и ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, член на правния съвет към Президента на Република България и председател на Арбитражния съд към БТПП. Магистър по право от Universität Hamburg. Автор на множество статии, студии, книги, включително прочутата: „Как се решава частнопреден казус?“. Активен общественик и вдъхновение за много студенти.

ДОЦ. Д-Р ЕКАТЕРИНА САЛКОВА е ръководител на Секция „Наказателноправни науки“ и заместник-председател на Научния съвет в Института за тържавата и правото при Българската академия на науките. Темата на дисертацията ѝ е „Прекратяване на наказателното производство“, а на хабилитационния труд – „Проблеми на доказването в наказателния процес“. Хоноруван преподавател е в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и съдия ad hoc в Европейския съд по правата на човека, Страсбург. Председател е на Дружеството на научно-преподавателската общност към Съюза на юристите в България и член на Управителния съвет на Българската асоциация по криминология.

ВЕЛИСЛАВ ВЕЛИЧКОВ е адвокат, председател на НГИ „Правосъдие за всеки“, бивш народен представител от 38-то НС. Експерт по конституционно право и право на НПО. Председател на сдружение „Обществен проект за Европейска конституция“. Външен експерт към временната конституционна комисия към 39-то НС.

ДИМИТЪР МАРКОВ е експерт в „Центъра за либерални стратегии“, който работи в областите права на човека, наказателно право и съдебна реформа. В областта на съдебната реформа Димитър Марков съдейства за подготовката на Програма за развитие на съдебната реформа (1999 г.) и Програма за противодействие на корупцията в съдебната власт (2003 г.), защитата на пострадалите от престъпления и противодействие на организираната престъпност и корупцията.

В областта на затворите и правата на лишените от свобода Димитър Марков участва в изследвания на положението на уязвими групи затворници, алтернативите на лишаването от свобода и работата с лишени от свобода, употребяващи наркотици.

Координатор е и на работата на Центъра по създаването и прилагането на Индекс за мониторинг на условията в затворите – система от индикатори за оценка на условията в местата за лишаване от свобода.

АЛБЕНА КОМИТОВА е адвокат и медиатор, специалист по търговски, семейни и административни спорове. Учредител на Професионална асоциация на медиаторите в България и Център за разрешаване на спорове. Участва в създаването на първия успешен съдебен център за спогодби и медиация към Софийския районен съд. Обучител по медиация, преговори и разрешаване на спорове.

ДИМО ГОСПОДИНОВ е адвокат към Софийската адвокатска колегия и Координатор на правните програми на гражданска платформа MoveBG. Завършил е право в СУ „Св. Климент Охридски“, специализирал „Защита правата на човека“ към БАПЧ и търговска медиация към ЦРС. Практикува в областта на гражданското и търговското право с фокус върху потребителските и конкурентните отношения. Граждански активист за правосъдна реформа.

“Ако изчистиш съдебната система, тя ще изчисти всичко друго”. Това са думи на МОНИКА МАКОВЕЙ, экс румънски министър на правосъдието и може би най-известният съдебен реформатор в бившия съветски блок. В периода 2004–2007 г. Маковей на практика реорганизира съдебната система в Румъния, за да я подготви за влизане в ЕС. Тя въвежда всички електронни форми на прозрачност и разформирова тайната служба на министерството, която съществува от времето на “Секуритате” и комунистическия

режим. Което е по-важно обаче, успява да реформира неработещия орган за борба с корупцията по високите етажи на властта.

Родена е на 4 февруари 1959 г. Завършила през 1982 г. с отличие Юридическия факултет на Букурещкия университет, през 1994 г. Моника Маковей получава магистърска степен по право в областта на сравнителното конституционно право от Университета на щата Ню Йорк / Централноевропейския университет. Преподавател по право в Букурещ. Моника Маковей е прокурор между 1983 и 1997 г. по време на комунистическия и посткомунистическия период. От 1997 до 2004 г. е адвокат в Букурещката адвокатска колегия. Министър на правосъдието (29 декември 2004 – 5 април 2007) и съветник на македонския премиер Груевски по борбата с корупцията (2007–2009). От 2009 г. е втори мандат член на Европейския парламент.

MOVE.BG

Заедно променяме България